

Rauman Lehden Novelli

Maailman parantaja

eli

Dniesterin paratiisi.

Kuvaili

Sacher-Masoch

Suomensi —**teini**.

Raumalla 1897.

Rauman Kirjapaino-Osakeyhtiö.

Raumalla 1897,
Rauman Kirjapaino-Osakeyhtiön kirjapainossa.

Tuolla, missä hillitön Dniester kiidättää viheriäiset hopeanhohtavat aaltonsa Gali-Zian tasangoilta metsärikkaasen Buckowinaan, leviää vähäinen hiljainen maisema, jota vähävenäläiset kutsuvat Paradiisiksi. Tullessani ensikerran tähän, suuren maailman hyörinästä ja pyörinästä, erillään olevaan ja merkiliseen maailman kolkkaan, nähdessäni kumpujen ja puitten pehmeät, pyöreät piirteet, runsaan etelämaisen kasvullisuuden, nuo hyvin rakennetut huoneet ja huolellisesti viljellyn maan hedelmällisyyden sekä hengittäessäni lempeätä, vienoa ilmaa, luulin olevani pohjois-Italiassa ja ajattelin tästä syystä seudun saaneen ystävällisen, ihanan nimensäkin. Kohta tulin kuitenkin tuntemaan ettei se ollut luonnon kauneus, vaan ylevä henki, joka aivan toisessa merkityksessä teki tämän laakson Edeniksi ihmissilmässä. Minä opin lähemmin tuntemaan erään miehen, joka ikäänkuin profeetta vaeltaa kansan seassa ja pian kuvautui eteni harvinainen historia.

* *

*

Eräänä toukokuun ehtoon, kun ilma kaukana siintävistä Karpatheista kuni meren aallot kohisi metsäin latvoissa ja viileänä puhalteli läpi vihannoitsevien ketojen, kulki eräs nuori mies, pitkä, hoikka ja punoittavin poskin, pyssy olalla ja koira sivullaan Ostrowjenin linnaa kohti. Vaikka kaikki ilmaisi hänessä voimaa, varmuutta ja itsenäistä tahtoa ja vaikka vain puuttui muutamia kuukausia hänen täysi-ikäiseksi tulemisestaan, tunsikin hän kuitenkin itsessään kolkon tunteen, minkä yksinäisyys, ehto ja yhä lisääntyvä pimeys vaikutti hänessä. Suurenmoisen luonnon oudot äänet kaikuivat uhkaavina hänen korvissaan. Linnan haltiain ainoana lapsena oli hän hemmoittelevasti kasvatettu, eikä hän vielä koskaan ollut lähtenyt avarasta linnasta, mikä itsessään muodosti maailman, ellei häntä seurannut opettajansa, isänsä, äitinsä taikka joku luotettava vanha palvelija.

Ensikerran oli hän nyt paennut komeasta vankilastaan, rakkaista huoltajistaan ja oli harhaillut metsissä kunnes hämärä hänet yllätti. Lähestyessään nyt Ostrowjevin vanhaa rakasta linnaa tarjoutui hänelle näytelmä, mikä hänestä oli niin aivan uusi, ettei hän ensimmältä käsittänyt sen laatua ja merkitystä.

Vähäisellä aholla, valkoisten koivujen ja pensaitten muodostamassa lymypaikassa, leimusi varvuista ja oksista tehty aimo roihu. Sen ääressä istui eräs nuori, mutta surullisen kalpea nainen lapsi rinnoillaan, maalaispukuun puettu mies syötteli pientä hevosta, jonka etujalat olivat sidotut yhteen, kaksi isompaa lasta istui karkealla hevoisloimella katsellen kuinka liekit nuolivat palavia risuja. Vanhoilla pöydillä, tuoleilla, sängyillä ja astioilla kuormatut rattaat seisoivat vähän loitommalla ja pieni musta rakkikoira vartioitsi sitä.

Tuo nuori metsästäjä seisahtui, katseli hämmästyneenä joukkoa, lähestyi sitten miestä ja kysyi häneltä mistä hän tuli väkineen ja mitä hän teki täällä. Mies katseli vihaisesti häntä.

— No tuon rikoksen, että minä poltan vähän kivia risuja lämmittääkseni vaimoani ja lapsiani kylmässä yössä, vastaan minä kyllä, jupisi hän.

— Te ette ymmärrä ninua, vastasi nuorukainen reippaasti, minä tahdon tietää kuinka olette joutuneet siihen tilaan, että teidän täytyy pienten lastenne kanssa majoittua tänne metsään kylmässä ja tuulesa.

— Syystä että olemme karkoitettut.

— Karkoitettut, — kuka on teidät karkoittanut?

— Vapaasukuinen herra Orłowski Dobrowlanessa, jonka kallista veroa emme ole voineet maksaa. Tiedättehän että Dniester tulvi viime vuonna, sitten tulivat raesateet — eikä ollut muuta neuvoa kuin tarttua matkasauvaan.

— Mutta lapset — saattavathan he tulla sairaiksi.

Mies naurahti oudosti.

— Kuolema olisi meille kaikille paras. Mikä meille muu tulee neuvoksi? Ei ole meillä muuta kattoa kuin taivas, ei mitään säästössä. Nyt aivomme siirtyä Unkariin koettaaksemme siellä onneamme.

Nuori metsästäjä oli käynyt purppuran punaiseksi, hän kuuli satojen kellojen soivan, silmissä säkenöitsi, hän seiso i kumarassa, täydellisesti ymmällä. Mutta sitä ei kestänyt kuin silmänräpäys, sitten tointui hän.

— Minua kutsutaan Zenon'iksi, sanoi hän, minä olen Ostrowjevin ja seitsemän kylän haltijan, herra Mirolawskin, poika ja minä tahdon auttaa teitä. Te saatte meillä yösijaa ja ruokaa. Isäni on hyvä mies, hän on pitävä huolta teistä.

— Voi, herra, te teette vain pilaa, jupisi mies

— Minä en tee pilaa, valjastakaa hevoisenne.

— Jumalan nimessä sitten, sanoi karkoitettu vuokraaja ja asetti hevosen rattaiden eteen; hän oli niin hämmästynyt että hän unohti kiittääkin.

Nuori Mirolawski auttoi häntä kiinnittämään köyden kuorman yli ja nosti lapset kuormalle. Sammutettuaan valkean läksivät he matkaan. Miehet astuivat etupäässä, hevonen seurasi heitä hitaasti ja lapsi rinoillaan astuskeli vaimo rattaiden perässä. Niin kulivat he vainioitten keskitse ja tulivat linnaan, missä Zenon Mirolawski hankki noille ihmisraukoille tilaa leipomatuvassa, mihin hän tuotatti olkia ja ruokaa heille. Sitten meni hän hiljaa portaita ylös, muutti vaatteita huoneessaan ja astui melkein peloissaan ruokasaliin, missä hänen isänsä, puettuna pitkään ruskeaan takkiin ja kädet seljän takana, astuskeli syvästi murheellisena edes takaisin.

Kun linnan herra, Pan Mirolawski, huomasi hänet, rupesivat hänen silmänsä loistamaan, hän levitti käsiään ja huusi vanhalle palvelijalle, joka asetti ruokaa pöydälle:

— Tuossahan nuori herra on! Sitten riensi hän

häntä vastaan, sulki hänet käsivarsiinsa, suuteli häntä sanoen: Kovin olemme olleet hätääntyneet sinun tähtesi, missä lemmossa oletkaan kuljeksinut?

Zenon hymyili, suuteli isänsä kättä ja kertoi. Myöskin kertoi hän noista karkoitetuista, jotka hän oli tuonnut mukanaan; ei löytynyt mitään, jota ei hän olisi isäälleen ilmoittanut.

— Mene alas, Tapani, käski Pan Mirolavski vanhaa palvelijata, ja toimita noille ihmisille paisti.

— Ehkä olisi parempi odottaa, vastasi palvelija, siksikuin armollinen rouva — —

— Paisti, sanon minä, huusi Pan Mirolawski; hän koetti näyttää ankaralta, mutta se ei onnistunut hänelle, ja pullo Unkarin viiniä, ymmärrätkö, hölmö?

Tapani totteli. Tuskin oli hän lähtenyt salista, kun rouva Mirolawska astuui majesteetillisesti sisään toisesta ovesta. Hän kantoi kahisevaa silkkilaahustinta ja mustasametista kazabaikkaa, reunustettu kallisarvoisella soopelinahalla, minkä tarkoituksena oli mitä selvimmästi esittää hänen suurta, vehmasta vartaloaan ja ankarilla sinisillä silmillä varustettuja kauniita kasvojaan, hänen valkeata, tervettä hipiäänsä ja pehmeitä vaaleita hiuksiaan. Tuossa ilmiössä oli jotakin

Rembrandt'in kuvan kaltaista, terävine valon ja hämärän vastakohtineen.

— Mitä kuulen minä, alkoi hän käskävällä äänellä, ei siinä kyllin että sinä itse rupeat maankulkijameksi, Zenon, vaan vielä tuot sellaisia mierolaisia mukanasi kotiin.

Isä ja poika katselivat toinen toisiinsa vastaamatta mitään. Ostrojewin rouvan silmät ja ääni eivät kärsineet mitään vastaansanoraista. Kun rouva Mirolawska sanoi: ei sada huomenna, niin kuului se ikäänkuin hän sanoisi: minä kiellän taivaan satamasta, ja kun hänen silmänsä ankarasti katselivat johonkin henkilöön, niin oli tämän mieli niinkuin hän jo tuntisi ruoskan lyöntejä seljässään.

— Tuo joukko pitää mennä paikalla pois, lisäsi ankara rouva hetken kuluttua tarttuen kellonlankaan. Nyt rohkaisi Zenon itsensä.

— Äiti, alkoi hän rukoilevaisesti, älkää olko niin kova, he aikoivat kahden nälkäisen lapsensa kanssa viettää yönsä metsässä, sitä ei toki saata sallia. Minä olen saattanut heidät tänne ja antanut heille ruokaa.

— Eihän niitä toki käy ajaminen pois, huomautti Mirolawski arasti, ja häväistä samalla Zenon'ia koko

linnan väen silmissä, hän kun on noudattanut hyvän sydämensä kehoitusta, josta Jumala on häntä palkitseva.

— He saavat siis täksi yöksi jäädä tänne, päätti rouva Mirolawska.

— Mutta äiti, kuka heitä auttaa sitten eteenpäin, huudahti Zenon, me olemme rikkaita ja he ovat köyhiä. Saattaisihan heille kumminkin antaa työtä.

— Ei, heidän täytyy huomenna lähteä linnasta.

— Rakas äiti!

— Älä pyydä enää, äläkä puhukkaan koko asiasta minulle, minä en tahdo. Kuuletko sinä, minä en tahdo.

Ostrojewin hallitsijatar sijoittui nyt, ikäänkuin olisi hän astunut valtaistuimelleen, ylimmäiselle sijalle pöydän ääressä, isä ja poika asettuivat toinen oikealle toinen vasemmalle puolelle häntä. Tapani kantoi ehdooruan esiin. Ei kellään ollut halua alkaa puhetta. Rouva Mirolawska söi hitaasti ja somasti niinkuin hovipöydässä, Pan Mirolawski söi pian ja paljon ikäänkuin olisi hän tahtonut niellä harminsa, Zenon antoi ruoka-astiaain mennä ohitsensa, hän ei kuullut mitään, vaan istui siinä pää kumarassa, kyynelten tip-

puessa silloin tällöin lautaselle. Yht’äkkiä kavahti hän ylös ja läksi kiivaasti huoneesta. Hänen ihana äitinsä katseli hänen peräänsä enemmän kummastuneena, kuin vihaisena ja pyyhkieli hieman häpeissään mustia turkkinsa reunustimia. Zenon ei mennyt huoneeseensa vaan kirjastosuojaan, missä hän toivoi ettei kukaan häntä etsisi. Ei löytynyt muuta valoa tuossa suuressa salissa kuin kuu, joka selvästi kuvasi ikkunain piirteet kivipihalla. Zenon otti kirjan hyllyltä, astui hopeanhohtavaan kuun valoon ja rupesi lukemaan. Silloin ilmestyi Tapani.

— Nuori herra, alkoi hän arasti, teidän on oitis tuleminen, armollinen rouva käskee teitä.

— Minä tahdon kysyä sinulta jotakin, Tapani, keskeytti Zenon, välittämättä ukon sanoista, mutta sinun täytyy renellisesti vastata minulle.

— Minä tulee minun vastata? Tuo hyvä, kokoon kyyristynyt vanhus, ryppyisillä kasvoilla, vilkutti silmiään, kun kuu paistoi suoraan hänen silmiinsä ja rupesi vihdoin nauramaan, ei kuitenkaan ääneensä, vaan niinkuin vanhalle palvelialle aatelisperheessä soveltuu.

— Tapani, pitkitti Zenon, onko mahdollista että

löytyy niin köyhiä ihmisiä kuin nämä karkoitettut, ja niin kovia ja tunnottomia, kuin heidän herransa. Onko tämä ainoa tapaus taikka löytyykö vielä useampia sellaisia onnettomia?

— Voi, herra, vastasi Tapani, paljon kurjuutta on maailmassa, ette tosin siitä tiedä mitään, sillä te ette ole koskaan nähnyt kurjuutta. Löytyy tuhansia, joiden tila on vielä huonompi, kuin näiden karkoitettujen. Mikä on talonpoikiemme osa? Ukko nauroi; se oli hienoa, arkaa, mutta kovin ivallista naurua.

— Mitä on talonpoika muuta kuin orja; vaikka hän olisi turkkilasten ikeen alla, ei hän saattaisi enemmän kärsiä; hänen täytyy raataa enemmän kuin juhta, sillä eläintä säästetään, mutta häntä ei säästetä. Häväistään häntä, ruuskitaan häntä, riistetään vaimo häneltä, koska vain soveltuu; — mutta parempi on olla puhumatta sellaisista seikoista. — Minä olen aina kuulut että silmät pilaantuvat lukemalla kuuvalossa, huomakaa se, nuori herra!

— Mutta meillähän, Tapani, kohdellaan talonpoikia hyvin?

Tapani nauroi uudelleen.

— Se on tosi että herra on hyvä, mutta armollinen

rouva ja linnan kaitsija eivät sääli ketään — ruoskalla ja kepillä on täysi tehtävänsä.

Zenon pudisteli vain päätään, hän ei löytänyt mitään sanoja. Vanha palvelija läksi hiljaa huoneesta. Ovi, minkä hän sulki perässään, parahti valittavasti; sitten tuli kaikki jälleen hiljaiseksi. Zenon otti alas toisen kirjan, hän koetti karkoittaa nuo ajatukset, jotka ahdistivat häntä niinkuin kotka haavoitettua karitsaa. Ja lieneekö sallimus taikka joku muu noista salaperäisistä seikoista, mitkä käsittämättämme vaikuttavat meihin ja antavat useinkin koko elämällemme uuden suunnan, johtanut häntä niin että hän avasi kirjan ja alkoi lukemaan yhä lisääntyvällä jännityksellä ja liikutuksella. Hän luki Buddhasta, intialaisesta kuninkaanpojasta, joka puoli vuosisataa ennen Kristusta, ja yhtä äkkiä ja odottamatta kuin hänkin, liikutettuna ihmisellisestä kurjuudesta, jätti linnansa ja vaelsi ulos erämaahan, saadakseen selvitystä tuolle tuskalliselle kysymykselle. — Hän luki vielä kun voimallinen käsi suopeasti laskettiin hänen olkapäälle ja lempeä ääni lausui:

— Poikani, mitä teet sinä täällä, tule luoksemme; äitisi saattaa muuten tulla vihaiseksi. Hänen isänsä

otti hänen päästään kiinni ja suuteli häntä.

— Isä, minä tahdon mennä pois täältä, vastasi Zenon ylevällä tyyneydellä.

— Pois! Mihinkä?

— Minä en ole tähän asti tietänyt kuinka onnettomia ihmiset ovat ja kuinka kurjia köyhät, pitkitti Zenon; nyt, kun sen tiedän, häpeän minä kalliita vaatteitani ja että syön leipää parempaa. Syvä tuska kouristaa minua; maailma, mikä näytti minusta niin ihanaalta, on nyt minusta hirvittävä salaisuus! Minä tahdon mennä pois, ei erämaahan, vaan ihmisten pariin, oppiakseni tuntemaan köyhiä ja heidän puutteitaan, minä talidon suojella heitä, keksiä jotakin keinoa tehdäkseni kaikki ihmiset yhtä onnellisiksi, — voi! Jumala yksin tietää, mitä minä oikeastaan tahdon, itse en sitä tiedä! Jokin pakoittaa kuitenkin minua tästä rikkaudesta, mikä tuntuu minulle kuormaksi, tästä mukavuudesta, mikä loukkaa minua; minä tahdon elää, työskennellä ja taistella tuolla ulkona ihmisten seassa. Sinulle täytyy minun sanoa, että minä menen, mutta ei kukaan muu saa tietää sitä.

— Oma poikani, vastasi Pan Mirolawski, minä tiedän että kun sinä sanut: minä menen pois, niin teet-

kin niin, eikä siinä ole sen enempää puhumista, mutta mieti tarkasti mitä kaikkia sinulle saattaa tapahtua ja ajattele myöskin vähän sydämeni tuskaa.

— Enhän minä mene ikuisesti pois, keskeytti Zenon häntä ja minä kirjoitankin joskus sinulle, mutta äitini ei saa koskaan tietää missä minä olen.

— Jumala varjelkoon sinua, huokaili Pan Mirolawski, mutta minähän jään nyt aivan yksikseni.

— Sinä saat kohta nähdä minut, isä, huudahti Zenon, ja silloin saat myöskin nähdä minut tyytyväisenä, kun minä sitävastoin nyt tunnen itseni kovin onnettomaksi! Nuorukainen peitti kasvonsa ja alkoi katkerasti itkemään.

— No rauhoitu nyt vain, sanoi Pau Mirolawski, enhän minä pane mitään estettä tiellesi, mene, lapseni, katselemaan maailmaa! Varusta itsesi vain kylläksi rahoilla ja aseilla.

— Ei, isä, sanoi Zenon kiivaasti, minä tahdon vain turvata nuoriin käsivarsiini ja elää ansiostani.

— Niinkuin taliäöt.

— Auta minua nyt.

— Mitenkä minun pitää auttaman sinua?

— Minulla pitää olla talonpoikaisvaatteet ja hyvä

sauva. Muuta en minä tarvitse.

— Odota sitten vähän.

Pan Mirolawski hiipi varovasti ulos ja palasi hetken kuluttua mytyllä ja aimo nuijasauvalla. Isänsä avulla puki Zenon toiset vaatteet päälleen. Ja kun hän tuossa seiso i isänsä edessä, pitkissä, mustissa saappaissa, avaroissa liinahousuissa ja karkeassa paidassa, mikä vyötäisten ympäri sidottuua mustalla nahkavyöllä, riippui sen alapuolelle, sekä varustettu karvalakilla päässään ja sauvalla kädessään, ei voinut Pan Mirolawski hillitä itseään. Hän hymyili, veteli viiksiään ja lausui vihdoin:

— Nyt tahtoisin tottamar nähdä kuinka talonpoikaistytöt juoksisivat perässäsi! Mutta nyt, poikani, täytyy sinun ensiksi sallia minun katsoa mitä äitisi toimii. Hän meni ruokasaliin ja palasi paikalla takaisin. Ei ole mitään vaaraa, äitisi on huoneessaan ja lueskelee „Pariisin myste rioita“. Saisipa silloin taivaan tähdet yhdellä haavaa pudota taivaasta, ennen kuin hän jotakin huomaisi.

— Minun ei sovi kauvemmin viipyä enään.

Pan Mirolawski meni edellä ja Zenon senrasi häntä perässä. He kulkivat varpaisin pimeään käytävän lä-

pitse ja tulivat salaiselle ovelle, minkä vanha herra avasi. Kylmä yöilma tuulahti heitä vastaan. He astuivat ulos puutarhaan hopean kirkkaasen kuutamoon. Pan Mirolawski sysäsi pienen hilan auki, joka johti ulos puutarhasta.

— Menetkö sinä sitten todellakin?

— Menen.

— Jää hyvästi ja varjelkoon sinua taivas!

Hän sulki hellästi poikansa vielä kerran käsivarsiinsa ja he suutelivat toisiaan kahdesti. Zenon astui ulos.

— Kirjoita pian minulle, huusi hänen isänsä hänelle.

Nuorukainen astuskeli reippaasti hiljaa lainehtivien elovainioitten läpitse.

Kun ei Zenon seuraavana aamuna näkynyt suuruspyödyssä, rypisteli rouva Mirolawski kaunista ottaansa ja löi hopealusikalla niinkauvan kuppiaan kunnes se meni palaisiksi. Kun ei Zenon ehtoollakaan palannut, astuskeli hän edestakaisin ruokasalisassa, mutta ei kysellyt sen enempää häntä. Mutta kun ei häntä kuulunut toisena eikä kolmantenakaan päivänä, purki hän suuttumustaan koko talonväelle ja kol-

mantena ehtoon kysyi hän äkkiä mieheltään:

— Missä on Zenon, epäilemättä tiedät sinä missä hän on?

— Minäkö? Kuinka voisin minä tietää sitä? vastasi Pan Mirolawski, rangaiskoon minua Jumala, Malvina, jos minä tiedän missä hän nykyisin on.

Neljäntenä päivänä lähetti rouva Mirolawski faktori Mordechai Parchen'in etsimään Zenonia, mutta vanhan Parchen'in kävi samoin kuin Noach'in korpin aikanaan, sillä ei hänkään enään palannut.

* *

*

Zenon oli kuitenkin iloisesti ja rohkeasti alkanut vaelluksensa. Niinpiankuin hänellä oli takanaan vanhempainsa linna seraljimoisella loistolla ja tietäessään ettei hänellä ollut yhtään palvelijaa, mutta ei myöskään ketään, joka voisi antaa hänelle käskyjään tunti hän itsensä vapaaksi ja onnelliseksi.

Kuu valaisi hänen tietänsä ja ensimmäisiä, pyhästä vapauden tunteesta, johtuvia nuoruudellisia voimakoikeita. Eräällä nisupellolla oli suuri kivi, Zenon nosti sen ylös ja viskasi sen kauvaksi vesakkoon; hän tuli leveälle purolle ja hyppäsi sen ylitse; kulkiessaan

erään nukkuvan kylän läpitse näki hän suuret häkivaunut, mitkä estivät hänen tietänsä; voimakkaalla sysäyksellä sysäsi hän vaunut syrjään. Pruthin rannalle saavuttuaan, kokoili Zenon varpuja ja oksia sekä teki suuren valkean, jonka jälkeen hän laskeutui kostealle nurmelle ja nukkui siihen. Vasta myöhään seuraavana aamuna heräsi hän siitä että koira haisteli hänen kasvojaan. Tuo koira oli lauttamiehen oma, joka vei hänet ynnä kaksi talonpoikaisnaista virran yli ja joka näkyi suuresti ihmettelevän kun hän Zenon'ilta, tavallisen lauttamaksun sijasta, mikä oli yksi groschen, sai vain: „Jumala palkitkoon teidät“.

Molemmat neidot seisahtuivat ja katselivat Zenonia. Nuorempi, suuri, täyteläinen ja kauniilla, vaikka kalpeilla kasvoilla, varustettu kotkan nenällä, hymyili ja sysäsi vanhempaa naista kylkeen. Tämä nyökkäsi päätään, minkä ympäri hän oli käärinyt punaisen liinan, hänen läpitunkevat, ivalliset silmänsä kätkeytyivät tuuheitten silmäripsien alle, korppinenä, mikä kaunisti hänen keltaisia kasvojaan, venyi vielä pitemmäksi ja mustat, lukemattomilla rypyillä peitetyt, laihat kädet nojasivat vielä tukevammin sauvaan, jota hän piteli kädessään:

— Mihinkä te menette ja kuinka teitä kutsutaan?

— Paschel, vastasi nuori Mirolawski, se oli ensimmäinen valhe hänen elämässään.

— Te haette kai työtä päivärahaa vastaan luulen minä.

— Niin ha'en muori kulta.

— Isoäiti, täytyy teidän sanoa, tämä on minun poikani tytär Azaria, minua kutsutaan Patrownaksi ja vielä noita-akaksikin! Tulisitte meidän kanssamme, työtä ei puuttuisi teiltä.

Zenon katseli vähän epäillen vanhusta, joka seiso-
i tuossa ja puhui niinkuin kartanonemäntä, vaikka hänen kummallisesti paikattu pukunsa teki hänen enemmän kerjäläisen näköiseksi.

— Teiltäkö saisin minä työtä? kysäsi Zenon vihdoin.

— Ei lapseni, vastasi vanha Patrowna nauraen, vaan poikani luona, joka ottaisi teidät taloonsa ja antaisi teille ruokaa ja poikani herran luona, missä saisitte kymmenen groschen'ia päivärahaa, siis riittävästi kylläkin viedäkseenne Azarian tanssiin tai ostaaksenne hänelle korallia.

Vanhus siveli kädellään poikansa tyttären palmi-

koita samalla kuin tämä mustilla viehkeillä silmissään kainosti katseli Zenon'ia syrjästä.

— Noh hyvä, olkoonpa niinkin, minä käyn kanssanne, sanoi hän ja läksi molempien naisten kanssa Tscheremchon'ia kohti.

Vanhus kertoi, nuoret kuuntelivat. Ei kaukana kylästä kynti pienehkö, jätterä, palttinapukuun puettu talonpoika ontuvalla hevosella peltoa. Mamelykpoikani, huusi akka hänelle, me tuomme päiväläisen sinulle.

Talonpoika kiinnitti jäykät, tykistyneet silmänsä Zenon-iin. Heikko ei hän suinkaan ole, jupisi hän pitkitti senjälkeen työtään.

Zenon jäi siis toistaiseksi Tscheremchon'iin. Hän autti Mamelykia kyntämisessä ja kylvämisessä ja raatoi kylän muiden asukasten kanssa kartanon herrain työmailla. Kyläläiset kutsuivat Zenon'ia „Robotiksi“. Hänen voimansa herätti työvoudin ja toverien, mutta erittäinkin nuorten neitosten ihailua. Hän nukkui Mamelykin majassa, uunin vieressä olevalla penkillä, söi hänen hänen perheensä kanssa Barthtsch'ia, Mamelijaa ja Kaschaa sekä sai päivittäin kaksikymmentä kreuzer'ia kartanon herralta.

Muutamia päiviä oli sitten kulunut, kun Horina, Mamelykin vaimo, sairastui ja kartanonherra, joka ei koskaan mennyt siitä ohitse astumatta sisään heille, lähetti Horadenkaan hakemaan lääkäriä, erästä ranskalaista Lenôtrea, joka kapinan aikana vuonna 1830 oli mennyt puolalaiseen armeijaan ja sitten asettunut Galiziaan. Sill'aikaa kuin lääkäri meni sairaan luo, istuivat toiset mökin ulkopuolella ja nuori talonpoika, joka oli tuonnut lääkärin, ruokki kurjia hevosiaan.

— No mikä sinulta puuttuu Nazaretion, alkoi eräs naapureista puhumaan, kuka nyt lauvantaiehtona on noin murheellinen! Huomennahan me tanssimme!

— Minulta on pian kaikki tanssit tanssittu, sanoi Nazaretion.

— Onko totta että herrasi virittää pauloja Olexaa varten? kysyi Azaria.

— Mitä pauloja hän virittäisi häntä varten, vastasi Nazaretion, Olexa ei ole hänelle vastenmielinen ja hän on aivan puhtaasti ottava hänet ja pistävä minut sotamiesten joukkoon.

— Miksi sellaista suvaitset? sanoi Zenon äkkiä. Toinen katseli häntä hämmästyneenä ja kohotti har-

tioitaan.

Hetkisen kuluttua kysäsi Zenon:

— Mikä on herrasi nimi?

— Hän on parooni Orlowski, Dobrowlanen omistaja.

Vanha Patrowna alkoi puhua:

— Tuolla, ei kaukana täältä, on aarre kätkettynä, kun minä vain sen löytäisin!

— Katso vain pikemmin, ivaili eräs Mamelykin naapureista, ettäs voit lunastaa turkkisi juutalaiselta. Aivanhan sinä vapiset. Olen aina luullut ettei noidat vilustuisi, vaikkapa heidät heittäisi veteenkin.

— Olen aivan äskettäin vienyt hänelle sovitun kaksikymmentä kreuzeriä, vastasi Patrowna, mutta juutalainen ei tahdo enään tietääkkään koko kaupasta ja kun herra suo hänelle vain hyvää, lienee minunmoiselle vanhalla akalle parasta tyytyä siihen.

— Sen saamme nähdä! huudahti Zenon.

Tällä kertaa ei löytynyt ketään, joka ei hämmästyksellä olisi katsellut häntä.

— Sade olisi nyt tarpeen meille, eikö niin, isä hyvä? alkoi Azaria.

— Pastorin pitäisi järjestää juhlakulkue, vastasi

Mamelyk, rukous on aina auttanut.

— Mitäpä rukous auttaisi, sanoi Zenon, Jumalalla ei ole mitään tekemistä sateen kanssa. Kaikki tapahtuu tässä maailmassa selvien, muuttumattomien lakien mukaan.

Ja nyt ei hän enään ollut tuo yksinkertainen työ mies, jommoisena maakansa piti hänet, vaan totuuden profeetta, joka alkoi opetusvirkaansa. Hän selitti hämmästyneille kuulijoilleen, kuinka sade, ukkonen, salama ja raesade syntyvät. Hänen puhuessaan oli lääkäri astunut kynnykselle ja kuunteli häntä enentyvällä mielenkiinnolla. Kun Zenon oli lopettanut, huudahti hän:

— Hyvä, hyvä, nuori mies, ja ojensi hänelle kätensä. Kuka on neuvonut teitä, pitkitti hän, oi, jospa vain löytyisi enemmän sellaisia ihmisiä kansan seassa!

— Osaapahan hän lukea, lausui Azaria jonkinmoisella ylpeydellä.

— Katso tähän, lueppas siis, sanoi Lenôtre ja ojensi Zenon'ille puolalaisen kirjan.

Nuori mies saatti tuskin tukehduttaa hymyilyä, mutta hillitsi itsensä ja alkoi hitaasti, mutta selvästi lukea Leleyelin puolalaisesta historiasta sitä kohtaa,

missä kerrotaan Ziemawit'ista ja tämän seuraajista. Tuskin oli hän ehtinyt viimeisiin sanoihin, kuin ranskalainen sulki hänet käsivarsiinsa.

— Ottakaa hänestä esimerkki, sanoi hän toisille, ahkeroikaa oppia. Älkää unohtako että Piast, josta te juuri kuulitte, myöskin oli yksinkertainen talonpoika ja tuli sitten kuninkaaksi. Minä toivon saavani nähdä teidät jälleen, nuori mies.

Lenôtre astui vaunuihin. Sieltä mennessään tervehti hän talonpoikia. Hän oli tasavaltainen, kuniantuntoinen ja järkevä mies, vapautta rakastava ja ihmisystävällinen, mikä kuuluu ranskalaisen rodun ominaisuuksiin.

— Noh hyvä, sanoi Patrowna, sitte kun he kaikki olivat hetkisen katselleet vaunujen poismenoa, kun te tiedätte niin hyvin kaikki, Paschel, koska me saamme sadetta?

— Huomenna, vastasi Zenon, sillä meillä on etelä tuuli tuolla etäällä nousee sumua.

Kun huomenna todella sateli, oli Zenonin maine talonpoikien seassa vakaantunut. Mutta hän ei ai-noasti osoittanut olevansa henkisesti etevämpi muita, vaan antoipa hän vielä samana sunnuntaina muu-

tamia todistuksia rohkeudestaan ja ruumiin voimistaan, mikä pani koko seudun äärettömään liikkeeseen. Ennenkuin he kaikki menivät kirkkoon, läksi hän vanhan Patrownan kanssa Kartschmen'iin, astui vierashuoneeseen, heitti kaksikymmenkrenzerin rahan pöydälle sanoen:

— Juutalainen, tässä on rahasi, anna tänne turkit, mitkä akka on panttauttanut sinulle!

— Turkit, mitkä turkit, en minä tiedä mistään turkista, rääkyi kapakoitsija vastaukseksi.

— Annatko ne paikalla tänne! huusi Zenon

— Minun täytyy palvella vieraita, vastasi juutalainen, kaataen viinaa talonpojille, jotka täyttivät koko huoneen enkä minä ollenkaan pidä pilapuheista.

Zenon oli jo vihoissaan tarttunut hänen punaiseen partaansa ja tempaissut hänet tarjouspöydän yli, juutalainen huusi, pöytä kaatui, viina juoksi likaisissa virroissa laattian yli.

— Tahdotko antaa köyhän omaisuuden? huusi Zenon.

— Tahdon, tahdon, vaikeroi juutalainen.

Huoneen nurkasta esiintyi eräs herraspalvelija.

— Kuka sinä olet? huusi hän korkealla äänellä

ja yleensä, oletko sinä rosvo, joka haluat päästä linnaan, sinä koiranpenikka!

— Kukako minä olen, vastasi Zenon, minä olen se, jonka Jumala on lähettänyt suojelemaan köyhiä, pelastamaan sorretuita ja rankaisemaan vääryyttä.

Sitten tarttui hän palvelijaan kiinni, nosti hänet ylös ilmaan niinkuin säkin ja viskasi ulos hänet ikkunasta, helisevien klasiruutujen ja pirstaleina ympärilentelevien ikkunapuitteiden läpitse. Juutalainen nousi vaikeudella ylös, hieroi polviaan, teki mitä naurtavimpia kumarruksia ja toi panttiin pannut turkit esiin, mitkä hän mitä kohteliaimmin autti akan päälle.

Tämän tapauksen johdosta syntyi varsinainen kapinallinen liike juutalaisten seassa ja sanomattoman nopeasti levisi Puolaan huhu, että Messias oli ilmestynyt.

Tscheremchon'n pohjoispuolella oli männikkö ja sen toisessa syrjässä pieni kirkko, jossa oli musta, ihmettä tekevä Mariankuva. Kapusiinilaismunkit varvioivat sitä ja vastaanottivat maakansan hurskaita lahjoja. Tälle kirkolle tuli Mamelyk omiensa kanssa ynnä Zenon. Kirkonmenojen päätyttyä tunkeskelivat

talonpojat alttarille ja uhrasivat rahoja, leipää, hunajaa, maitoa, hedelmiä, munia, eläviä kanoja, taikka myös puusta, raudasta, vahasta elikkä leivästä muodostettuja käsiä, jalkoja, pieniä huoneita, härkiä, lemmiä jopa sikojakin, joista he palkinnoksi pyysivät pyhimysten suojelusta ja apua. Zenon näki tämän häväistyksen, hän näki talonpoikien tyhmät kasvot ja hyvin voipien munkkien pilkallisen hymyilyn; pyhä viha sai hänessä vallan, hän juoksi äkkiä portaita ylöspäin ja asettui alttarin eteen levitetyin käsivarsin huutaen:

— Kyllin jo Jumalan pilkkaa! Menkää pois, te hullut, jotka luulette voivanne pettää taivaan, menkää pois te petturit, jotka valehtelette köyhille ja johdatatte heidät harhaan ryöstääksenne heidät!

— Mitä hän tahtoo? — Hullu! — viekää pois hänet! huudettiin yhdestä suusta.

— Te olette perkeleen riivaamat, vastasi Zenon, mutta Jumala on lähettänyt minut puhdistamaan temppslinsä!

Ja hän viskasi nyt puuhuoneet, vahakädet ja leivästä tehdyt eläimet maahan ja tallasi ne murskaksi, irroitti sitten nahkavyönsä, tarttui sen toiseen pää-

hän ja alkoi mutkia sillä kansaa. Hänen raskaat iskunsa sattuivat nyt eroituksetta ja säästämättä talonpoikiin, vaimoihin, kirkonpalvelijoihin ja kapusiinilaismunkkeihin. Useimmat pakenivat ikkunain läpi, muutamat nousivat saarnastuoleihin, toiset piiloutuivat rippituoleihin. Kaikki huusivat he sekaisin: — Tämä on Jumalan raukaistus! ja pian olivat he paenneet kaikille suunnille. Mutta Zeuon seisoi voittajana ovela ja kiinnitti vyön uudelleen vyötäisilleen.

Vielä samana ehtona kirjoitti Zenon ensimmäisen kirjeensä isälleen, hän kirjoitti sen ranskaksi likaiselle paperille, jonka Azaria antoi hänelle ja lähetti sen juutalaisen likakauppiaan mukana, joka matkusti Ostrowjeziin. Hän ei luvannut hänelle juomarahoja, vaan aimo selkäsaunan ellei hän veisi kirjettä perille ja siten tuli se kyllä kerra Mirolawkin käsiin. Zenon kirjoitti:

Rakas isäni! Minä voin hyvin, sillä minä työskenteleen kuin talonpoika ja olen jo antanut selkään erästä juutalaista, muutamia kapusiinilaismunkkeja ja koko joukon jumalanpilkkajia. Minä ansaitseen päivittäin kaksikymmentä kreuzer'ia hopeassa ja musta leipä maistuu paljon paremmalta kuin teidän Strasburgi-

laispasteijanne. Suutelen käsiäsi.

Sinun oma poikasi Zenon.

Saman juutalaisen mukana vastasi hänen isänsä ja vaikka hän antoi juutalaiselle hyvän juoma-raham, tuli kirje kuitenkin Zenon'in käsiin, niin paljon pelkäsi lihakauppias Zenon'in vahvoja käsivarsia. Pan Mirolawskin kirje oli tällainen:

Ainoa poikani Zenon!

Muutama sana vain, sillä minä pelkään että äitisi pian häiritsee minua tätä kirjoittaessani. Jumalan kiitos ettäs olet terve ja että sinun käy hyvin; hävitä vain kaikkea vääryyttä, missä ikinä sitä tapaavat; älä säästä aatelismiehiä ja niitä kaikkein vähimmän ja jos joskus vaara uhkaa sinua, poikani, niin lähetä oitis tieto minulle. Suutelen sinua hengessäni.

Sinua kaipaava isäsi.

Ei kulunut päivääkään, jolloin ei Zenon hetkeksi eronnut toisten parista saadakseen läheisessä metsässä järjestää ajatuksiaan, mitkä olivat hyvin omituisia. Uusi, ihana ja ihmeellinen maailma syntyi hänen sielussaan. Vielä puuttui häneltä selvyyttä, mutta hän

tunsi voimansa ja toivoi saattavansa läväistä hämärän ja nähdä ikuista valkeutta. Noin maatessaan korkeiden kuusien siimeksessä, ajatuksiinsa ja unelmiinsa vaipuneena, huomasi hän eräänä päivänä muurahaispesän ja rupesi tarkastelemaan sitä ja sen asukkaita. Ensiksi näki hän vain vähäisen, kuusen kuorista ja lehdistä pienistä varvuista ja kivistä kootun kekosen, mikä kohosi noin kolme jalkaa maan yläpuolella, ja lukemattomia muurahaisia, jotka toimeliaasti juoksentelivat edes ja takaisin. Mutta ei kauan kestänyt ennenkuin hän tuossa näennäisesti epätaiteellisessa rakenteessa huomasi jonkinmoista järjestystä ja muurahaisten säännöttömässä kulussa mietittyä suunnitelmaa. Hän näki vähäisen kaupungin, hyvin järjestetyn tasavallan. Noissa hyvin yksinkertaisissa laitoksissa huomasi hän lukuisia osastoja ja käytäviä ja ahkerain asujanten kesken tarkasti erotettuja osastoja. Kaikki olivat yhdenarvoiset asuntaansa ja elontoonsa nähden, mutta sitävastoin erinlaiset mitä heille osoitettuihin velvollisuuksiin ja töihin tulee. Yhä enemmän miellytti häntä tämä vähäinen ihmetyö. Hän huomasi kuinka vissit muurahaiset pitivät vain lapsista huolta, kuinka he kantoivat poika-

sia alimmista komeroista päivänvaloon ja vartioivat niitä, vastoin he, taas toisen kerran, kun pilvet äkkiä peittivät taivaan ja alkoi satamaan, hellällä huolella veivät nuo poikaset alas komeroihinsa. Hän huomasi toisia muurahaisia, jotka olivat vahteina pimeään tultua sulkivat jälleen kaupungin portit, jonka asujanten luvun hän laski vähintäänkin 30,000:teen. Hän katse-li työmiehiä ja jääkäreitä toimissaan, näin näki kuinka tuhansia läksi liikkeelle etsimään ravintoa ja sitten joukkoihin yhdistyneinä hyökkäsivät suurien hyönteisten kimppuun ja vetivät ne pieneen kaupunkiin. Hän näki heidän väsymättömästi kokoavan elatusvaroja talveksi ja vetävän kaikenlaisia rakennusaineita.

Kerran huomasi hän, kuinka eräs työmiesten luokkaan kuuluva muurahainen, jonka hän tunsikin ruskeanpunaisesta rintakappaleesta, jota se piti ikäänkuin työ-esiliinanaan, löysi pienen kuivan varvun, mikä tietysti hänestä oli jättiläismöinen hirsi. Se tarkasteli sitä, kiipesi sen päälle ja tutkisteli sitä tarkasti sekä riensi sitten pois. Tiellä kohtasi se kaksi muuta muurahaista. Kokta alkoi vilkas keskustelu, mikä tapahtui pitkien tuntosarvienv avulla ja nyt kiiruhtivat kaikki kolme omalle suunnalleen. Ei viipynyt kauvan

kuin noin parikymmentä muurahaista oli kokoontunut tuon vähäisen varvun ympärille. Zenon ihmetteli heidän kestävyyttään sen poisviemisessä ja kuinka he aina uudelleen ja uudella tavalla kävivät tuon varvun kimppuun. Vihdoin lähettivät he uusia sanoja ja kohta tuli satakunta miestä paikalle, jotka hämmästyttävällä nopeudella suorittivat tuon suuren työn. Kerran tarkasteli hän kahta muurahaista, jotka kohatasivat toisensa, pysähtyivät ja alkoivat oitis tuntosarviensa avulla keskustelemaan. Keskustelu ei tahtonut loppuakkaan. Zenon nauroi ääneen. Ellei nuo ole kaksi valtioviisasta, niin ovat he epäilemättä kaksi lörpättelevää ämmää sanoi hän itsekseen. Ja todella tuliakin äkkiä toisia muurahaisia sinne, jotka eroittivat nuo molemmat lärpättelijät toisistaan ja veivät heidät mukanaan pois osoittaakseen heille jotakin hyödyllistä työtä.

Eräänä päivänä löysi hän muurahaistasavallan kuumeentapaisessa liikkeessä, mustia parvia hyökkäsi ulos kaupungista, ne järjestäytyivät ja kohta seiso siinä sotajoukko, joka määrätyn suunnitelman mukaan läksi sotaan, yksityisiä muurahaisia juoksenteli sinne ja tänne, teki merkkiä tuntosarvillaan ja

nousi kukkuloille tarkastaakseen marssia; ne olivat epäilemättä kenraaleja, upseereja ja ajutanttia, jotka riensivät edes ja takaisin ilmoituksilla. Toinen sotajoukko esiintyi näyttämölle, tuhansia ja taasen tuhansia hyökkäsi toistensa kimppuun, maa peitettiin kuolleilla, haavoitettuja kannettiin pois, osa otettiin vangiksi ja vietiin pois. Voitto jäi ratkaisematta; yö eroitti taistelijat toisistaan.

Seuraavana ehtoon huomasi Zenon muurahaisten kaupungin autioksi; he olivat vaimoneen ja lapsineen lähteneet matkaan etsiäkseen rauhallisempaa paikkaa, perustaakseen uuden tasavallan. Hän rupesi nyt suurimmalla varovaisuudella hajoittamaan heidän rakennustaan ja näki ihmeekseen nuo erikerrokset siinä, mitkä kulkivat maan sisään ja merkillisen sukkelan portaita, käytäviä ja tuhansia huoneita, lasten kamaria ja varastoaittoja. Tuossa tarkastaessaan löysi hänet vanha faktori, Mordechai Parchen.

— Mitä te tässä teette, nuori herra, puhutteli hän ihmetellen Zenonia, jota hän jo kauvan aikaa, tämän huomaamatta, oli katsellut.

Zenon katsahti ylös ja hymyili. Tuo vähäinen vehmas, Mordechai pyöreillä, punakkaila kasvoillaan,

terävillä harmailla silmillään, lumivalkeilla hiuksillaan ja parrallaan sekä vilkkailla liikkeillään ei ollut lainkaan arvokkaan näköinen; hän oli aivan niinkuin nuori, ukoksi puettu, mies. Eikä tuo pitkä musta kauhutana, jota hän kantoi, eikä korkea, ympyriäinen soopelilakkikaan tehneet häntä arvokkaamman näköiseksi, vaan vielä pyöreämmäksi ja naurettavammaksikin.

— Minä opin muurahaisista, sanoi Zenon.

— Mitä te opitte?

— Työtä, ystäväni, ahkeruutta, sopua ja yhdenvertaisuutta.

— Ja miksi opitte sellaisia asioita?

— Syystä että minä häpeän ansaitsematonta rikkauttani, huudahti Zenon, syystä että minä tahdon elää ihmisten parissa, kärsiä, taistella ja työskennellä heidän kanssaan, kun en itsekään ole muu kuin heikko, harhaileva ihminen; syystä että tahdon etsiä totuutta itselleni ja veljilleni.

— Hyvä Jumala, kuinka viisas, millainen sydän, huudahti Mordechai, oikea Mirolawski! Sanooohan Talmud'kin: Kuka on viisas? Se, joka voittaa sielunsa ylpeyden ja mielellään ottaa oppia kaikista. Kuka on

väkevä? Ei se, joka maita ja kaupungeita valloittaa, vaan se, joka itsensä hillitsee. Kuka on rikas? Se, joka tyytyy vähään. Jumalan käsi lepää päällänne eikä vanha Mordechai'kaan hyljää teitä. Sallikaa minun mennä kanssanne.

— Mainiota, ystäväni, huudahti Zenon, hypäten ilossaan ylös, täällä on työni tehty, me lähdemme eteenpäin.

Tuskin olivat he astuneet kolmea askeltakaan kuin Mordechai heittäysi maahan niinkuin olisi kysymys ollut pitkäperjantain surusta ja repi tukkaansa.

— Olenhan minä luvannut armolliselle rouvalle äidillenne tuoda teidät Btrowjeziin takaisin. Missä on pääni? vaikeroi hän.

Zenon nauroi.

— Rauhoita omatuntosi, sanoi hän, minä lupaan saattaa sinut takaisin sinne; mutta sentähden täytyy sinun nyt seurata minua.

— Mitä minä teen?

— Jos sinä vielä tuumiskelet, menen minä yksin.

Zenon rupesi rivakkaasti astumaan eteenpäin ja vanha Parchen seurasi häntä huokaillen. Oli jo hämärä; kun he tulivat tuon pienen kirkon ohitse, oli

pimeä; kaikki esineet suurenivat. Tienhaarassa, missä vasempi johti Sorok'iin, oikeanpuolinen Dobrowlansen, pysähtyi Mordechai äkkiä ja kuiskasi, lymyten Zenon'in taakse:

— Ettekö näe mitään?

— Mitäpä minä näkisin?

— Minä näen suuren miehen, joka uhkaa meitä kädellä.

— Minä en pelkää häntä, sanoi Zenon.

— Mutta minä pelkään, valitti faktori.

Zenon astui rohkeasti tuon esineen luo ja purskahhti äänekkääsen nauruun.

— Sehän on tienviisari, vanha Mordechai.

— Onko se tienviisari? Sitä parempi; mutta olisihan se saattanut olla ryövärikin, vastasi faktori.

Tuskin olivat he astuneet sata askelta, kun hiiri juoksi tien poikki ja Mordechai huutaen hyppäsi ruisvainioon.

— Mutta, ystäväni, kuka nyt juoksee hiiren tieltä, sanoi Zenon rauhoittaen.

— Kun hiiri on niin suuri kuin susi, niin ei ole häpeä karttaa sitä, vastasi faktori, yhä vieläkin vapisten; emmekä me ole sitä mitanneet, ehkä olikin se niin

suuri kuin karhu.

Ilman muita seikkailuja saapuivat he koivumetsään, mikä on Sorokin tiluksien rajalla.

— Mitä nuo naiset on valkeissa liinoissa, kysyi Mordechai.

— Nehän on koivuja, vastasi Zenon.

Samalla kuului pöllön pilkallinen ääni.

— Koivuja, lausui vanha faktori, kuinka saattavat koivut nauraa, ne ovat epäilemättä Massikims (kummituksia). Minä en astu askeltakaan edemmäksi.

Hän istahti kivelle ja ummisti silmänsä. Kun hän sitten täydessä päivän valossa avasi silmänsä, huomasi hän nuo kummitukset todella koivuiksi ja näki myös että hän oli nukkunut ohravainioon sekä Zenon'in kadonneeksi.

* *

*

Oli vielä varhain aamulla kun Zenon tuli Sorokiin. Hopeanhohtavat jäljet niityillä osoittivat mitä tietä Zenon vaelsi. Etäällä välkkyi kullan hohtava sumu. Kaikissa puissa, pensaissa ja vesakoissa lauloi ja viserteli lintusia. Kartanossa olivat uutimet vielä alaslasketut ja kuski pesi itseään kaivolla. Zenon tuli juuri

parhaasen aikaan estämään suurta vääryyttä.

Oli perjantaipäivä, jolloin kerjäläiset tapasivat käydä kartanossa almuja anomassa. Kartanon omistaja oli nuori leski Pani-Witolowska. Eräs valkopartainen mies, pussi seljässä, oli, nojaten pitkään sauvaan, tullut jo varhain kartanoon. Kahlekoira haukkui häntä, herättäen kartanon rouvan, joka mitä huonoimmalla tuulella nousi pehmeältä vuoteeltaan. Kahvipöydässä huomasi rouva hopeaisen maitokannun puuttuvan. Palvelija kohoutti hartioitaan ja vakuutti ettei kukaan muu voinut varastaa kannua ja kadonnutta lusikkaa kuin tuo vanha kerjäläinen, joka jo auringon noustua alkain oli kiiviskellyt ympäri kartanon. Armollinen rouva harjoitti nopeata oikeuden käyntiä. Palvelijat ottivat vanhan ukon kiinni ja kun ei löydetty mitään hänen kerjäläispussissaan ja palvelija vannoi että hän oli kaivanut hopean maahan johonkin, asetti Pani Vitolowska hänet oikeuden eteen. Rouva tutki itse häntä ja kun ei hän tunnustanut mitään, panetti hän hänet piinapenkkiin. Ukko kärsi nöyrästi ja alamaisesti mitä kauheimpia tuskia, huutaen avukseen pyhän Jumalan äitiä ja kaikkia pyhimyksiä. Juuri huusi tuo armollinen rouva raivostu-

neena: „lyökää sitä paatunutta siksikuin hän tunnustaa tai vetää viimeisen henkäyksen“, kun Zenon’kin astui sisään:

— Päästäkää irti tuo ukko, käski hän tyynesti palvelijoita, jotka olivat käyneet vanhukseen käsiksi ja heilauttelivat jo piiskojaan, teidän pitää kunnioittaa valkeita hiuksia!

Palvelijat pysähtyivät ja katselivat armolliseen rouvaan, jonka kasvot tässä silmänräpäyksessä näkyivät vieläkin tavallista keltaisemmilta ja jonka vapisevien huulien välistä näkyi hampaat kiiltävän.

— Älkää kyselkö, lyökää, käski rouva.

— Tutkikaa ensin ja rankaiskaa sitten, sanoi Zenon. Minä en salli ukkoa rääkättävän.

— Mitä? tuo pieni, laiha puolalainen rouva hyppähti ylös niinkuin paholainen, joka hyppää rasiasta pois; hänen mustat silmänsä säkenöivät.

— Kuinka rohkenet sinä puhua täällä, talonpoika, taikka tiedätkö sinä ehkä parhaiten, missä varastettu tavara on; oletko sinä itse ehkä varas?

— Minä sanon teille ettette saa hiuskarvaakaan koskettaa tuon ukon päässä, vastasi Zenon jyrkästi ja kääri hitaasti paitahihojaan.

— Eikö? sähisi Pani Vitolowska, siis oletkin sinä varas, ottakaa kiinni hän, ruoskikaa häntä, ruoskikaa häntä!

Jo syöksivät palvelijat Zenon'in kimppuun, mutta silloin heittäysi Mordechai Purchen, niinkuin taivaan enkeli, heidän ja herransa väliin. Eräs palvelijoista potkasi kuitenkin ukkoa, joka oitis ryömi penkin alle ja huusi sieltä:

— Älkää koskeko häneen, tiedättekö te kuka hän on, hän on —

— Vaiti! sanoi Zenon.

— Onko hän prinssi, ivaili armollinen rouva, niin ruoskikaa prinssiä!

Palvelijat tarttuivat häneen.

— En ole mikään prinssi, huusi Zenon, heittäen yhdellä tempauksella molemmat laattiaan. Minä olen kaiken vääryyden kostaja, köyhien suojelija.

Hän nosti penkin ikäänkuin olisi se ollut vain ruoko ja rupesi sillä hosumaan hyökkääjään. Täällä kaatui joku hänen jalkoihinsa verisin päin, tuolla pakeni toinen murretulla käsivarrella uunin taakse; muut ajoi hän ovesta mäelle, eikä lyksikään heistä päässyt ehjin jäsenen pakenemaan.

Pani Vitolowska seisoi vapisten nurkassa; hän näki joutuneensa kokonaan Zenon'in valtaan. Zenon otti veitsen taskustaan.

— Tahdotko murhata minut? huudahti rouva.

— Minäko?! sanoi hän nauraen, minä en voi nähdä edes kukon kaulaakaan katkaistavan.

Hän katkasi köydet, joilla ukko oli sidottu ja auttoi hänet jaloilleen jälleen.

— Jumala on palkitseva sinut! alkoi tuo vapaksi päästetty.

— Älä puhu sanaakaan, lausui Zenon, minä en sallii itseäni kiitettävän.

— Noh, tulkaa nyt tänne, pieni rouvani, sanoi hän ivaallisesti Sorokin hallitsijattarelle, nyt on meidän tutkiminen tätä asiaa.

Pani Vitolowska hengitti jälleen.

— Kuka on syyttänyt ukkoa! pitkitti Zenon.

— Palvelija, vastasi lyhyesti armollinen rouva, niinkuin ainakin oikeuden edessä.

— Sitten on hän varas. Tulkaa!

Rouva Vitolowska astui edellä, Zenon seurasi perässä. He avasivat palvelijan arkun ja löysivät sieltä sekä kannun että lusikan. Rouva panetti varkaan oi-

tis kiinni, jonka jälkeen hän ruoskittiin hänen läsnäollessaan ja jätettiin sitten oikeuden käsiin.

— Noh, mitä te nyt sanotte? kysyi Zenon, tyytyväisenä katsellen kaunista, vilkasta leskeä.

— Minä kiitän sinua, sinä olet varjellut minua tekemästä suuren synnin, sanoi Pani Vitolowska hiljaa.

— Sen olen mielelläni tehnyt, vastasi Zenon, kohteliaasti kumartaen ja lähtien pois.

Ehtoolla lähetti Pani Vitolowski erään palvelijan jonka nenä oli haavoitettu ja oikea käsivarsi siteessä, Kartschman'iin, missä Zenon istui talonpoikien parissa faktorin kanssa ja kutsutti nuoren Mirolawskin luokseen. Kun Zenon, vieikkaasti hymyilevän kamarineitsyen seuraamana, astui armollisen rouvan makuhuoneeseen, istui tämä, puettuna katsabaikaan ja purppuranvarinen ruusu tukassa, sohvassa jalat ristissä ja sigaretti suussa.

— Miksikä sinua kutsutaan? kysäsi hän katsellen miellyttävästi hänen hoikkaa, voimakasta vartaloon.

— Paschal'iksi.

— Paschal, että sinä miellytät minua, sinä saat jäädä luokseni, pitkitti hän, viehättävän huolimattomas-

ti ja tule nyt tänne lähemmäksi jalkoihini.

— Ei, ihana rouva, vastasi Zenon, kissojen tapa on ensin purra ja kynsiä ja sitten nuoleskella toisiaan. Mutta minulla on toinen käsitys rakkaudesta! Hän kumarsi ja jätti tuon pienen rouvasparan punastuneena häpeisiinsä.

* *

*

Zenon ja vanha Mordechai kääntyivät seuraavana päivänä itäänpäin sekä tulivat muutaman tunnin kulluttua Dobrowlaneen, jonka omistajaa, parooni Orlovskia vastaan Zenon'illa oli sydämensä syvyydessä pyhä viha. Alussa pysyttelihe hän nyt kuitenkin rauhassa ja tutkivaisena; täällä kuten Tscehremchon'issa työskenteli hän ahkerasti ulkona kedoilla yhdessä maakansan kanssa. Vanha Patrowna, joka oli paroonin alamaisia ja jonka vähäinen, ränstynyt maja oli etäällä toisista, metsän helmassa, otti hänet luokseen. Hän tapasi Azarian hänen luonaan; tämä oli tullut isoäitinsä luo kätkemään häpeätään ja välttämään pilkkaa, mikä tuolla kotona tuli hänen osakseen. Jos hän olisi kantanut talonpojan lasta rintansa alla, niin ei olisi kukaan häntä pilkannut; mutta galitsialainen

maakansa Robot-aikana ei antanut helposti anteeksi maantytölle, että hän oli antautunut aatelismiehelle, puolalaiselle. Tuskin olivat Dobrowlanen talonpojat kuulleet, että Azaria, joka viisi kuukautta sitten oli tullut Patrownan luo käynnille ja tutustunut Pan Joakim Dolkonskin, rikkaan kreivi Dolkonskin irstaan veljenpojan kanssa, jolta hän oli saanut suuret koralinsa ja uudet lammasnahkaturkkinsa, mitkä herättivät kateutta kylän kaikissa vaimoissa, nyt oli takaisin tullut ja sellaisessa tilassa, joutuivat he merkilliseen liikkeeseen. Vihdoin, eräänä lauvantaiehtoon, kun he kaikki olivat palanneet Robot'ista, leimahti tuo levottomuus ilmituleen.

Zenon kohtasi, tullessaan ehtookirkosta, kylän kujalla joukon, missä oli enemmän kuin sata ihmistä, jotka keskellään kuljettivat nyyhkyttävää Azariaa, joka, kaatuvaisen tavalla, kätki häpeästä punoittavat kasvonsa käsiin, horjuen avojaloin eteenpäin, pukimena vain paita ja olkiseppele päässä. Turhaan rukoili Patrovna, väännellen käsiään, säästämään poikansa tytärtä, jota lapset heittelivät lialla samalla kuin vaimot ajoivat häntä eteenpäin sauvoilla, seipäillä ja vitsoilla ja miehet lauloivat hirvittäviä pilk-

kalauluja.

Zenon pakoitti kulkueen seisahtumaan.

— Mitä te teette? kysäsi hän selvällä äänellään, jota ei kukaan voinut olla kuulematta, niinkuin torvin kuuluu tappelan vimmassa.

— Me harjoitamme kansan oikeutta! huusi kaksikymmentä ääntä yhdellä haavalla.

— Kuka on rikoksellinen?

Vanha Patrowna tunkeutui hänen luokseen ja vastasi:

— Eräs naisparka, onneton, vietelty tyttö, suojele meitä Paschal! Jumala on lähettänyt sinut.

— Heittäkää noita-akka veteen, huusivat muutamat.

Kaksi nuorta miestä tarttui akkaan kiinni. Mordechai Parchen, joka oli kätkeytynyt Zenonin seljän taakse, peljästyi niin kovin, että hän oravan ketteryydellä kiipesi lähimpään puuhun.

— Riittää jo, sanoi Zenon, tässä ei heitetä ketään veteen eikä mitään tuomiotakaan julisteta.

— Kuka sinä olet, ihminen, kysäsi eräs vanha talonpoika, kuka sinä olet kun uskallat vastustaa Gro-

madan'ia?*)

— Minä olen köyhien ja sorrettujen suojelija, huu-dahti Zenon, mutta keitä te olette kun uskallatte tuo-mita ihmislasta, oletteko enkeleitä tai pyhimyksiä, ei-kö kellään teistä ole yhtään syntiä omallatunnollaan? Eikö joukossanne löydy yhtään varasta, petturia tai valehtelijaa, eikä ketään, joka on rikkonut avioliiton pyhyyttä; eikö seassanne ole ketään naista, jota ei kaulahelmet olisi saanut horjahtamaan?

Eräs pitkä mies valkeissa liinavaatteissa, avojaloin ja sotilaslakki päässä, tarttui Zenon'in rintoihin kiin-ni. Oitis juoksi valkeahapsinen ukko Zenon'in avuksi, se oli tuo vanha kerjäläinen, jonka hän oli Sorokis-sa pelastanut ja Mordechai Parchen huusi kaikin voi-min puusta:

— Väkivaltaa! Väkivaltaa! Älkää koskeko häneen!

Zenon löi nyrkiniskuilla vastustajansa maahan ja hajoitti joukon voimakkailla kepinlyönneillä. Hän suojeli nyt Azariaa ruumiillaan, repi olkiseppeleen hänen päästään, heitti hänen tuomarinsa hänen jal-

*) Goromadan = kansankokous, mikä parhaiten selitetään tuolla vähävenäläisellä sananlaskulla: Kokous on suuri mies.

koihinsa maahan ja huusi:

— Joka rohkenee tuomita Azariaa, astukoon esiin, että saisin lyödä häntä, sillä hän pilkkaa Jumalata.

Syntyi syvä hiljaisuus.

— Viha ja ylpeys ei sovi meille, vaan nöyryys, sääliväisyys ja rakkaus. Ei puhtaitten edestä, vaan syntisten edestä on Vapahtaja kuollut ristin päällä ja syntisiä olemme kaikki, jotka vaimosta olemme syntyneet. Menkää itse sinne, puhdistakaa sydämenne, älkää Jumalaa kiusatko liiemmäksi!

— Hän puhuu totta! huusi useat.

— Erotkaa, sanoi eräs vanha mies, tämän nuorukaisen on Jumala valinnut, viisaus puhuu hänen suustaan.

— Jumala antaa aurinkonsa paistaa vanhurskaille ja syntisille, huusi Mordechai puusta, tahdotteko olla vähemmän laupiaat kuin aurinko ja kiivaammat kuin Jumala.

Muutamatsa vaunut jakoivat joukon, Lenôtre, lääkäri istui niissä. Hän käski kuskin pidättämään, tunsi Zenon'in, nyökkäsi ystävällisesti hänelle, kuulosti molempia puolueita ja sanoi vihdoinkin:

— Ansaitsisittepa todella että rutto tulisi ja tempai-

si teidät kaikki tyyni, oletteko te ihmisiä? Tämä nuori muukalainen on suurempiarvoinen kuin satatuhatta teistä, se joka koskee häneen tai tähän tyttöön, saaminun kanssani tekemistä. Ranskalainen ajoi edemmäksi ja joukko hajosi hitaasti.

— Jos tahdotte tuomita jokun, miksi ette sitten tuomitse viettelijää? kysyi Mordechai ivallisesti, päästyään onnellisesti alas maahan.

— Se on eräs herra, hänen ylitsensä ei meillä ole mitään valtaa, kuului vastaus.

— Syystä että olette keuhkoja raukkoja, huusi Azaria. Turvatonta tyttöä te kyllä osaatte rääkätä! Miksi ette vihastu herraanne, joka väkivallalla on ottanut Olexan Nazaretian-paralta ja pistänyt hänet sotamiesten riviin, miksi ette, kysyn minä?

Ei kukaan vastannut. Kun paikka oli tyhjä, otti Zonon onnettoman kädestä kiinni ja sanoi:

— Tule, minä vien sinut kotiin ja sinä saat kertoa minulle Nazaretian'ista ja Olexasta.

* *

*

Keskellä yötä heräsi parooni Orłowski äänestä, joka huusi:

— Nouse, tiranni, koston hetki on lyönyt!

Hän näki Zenonin vuoteensa vieressä, kädessä viikate, mihinkä yöampun punertava, liehuva valo loi ikäänkuin veripilkkuja. Vielä puoleksi unessa, luuli parooni näkevänsä tuon viikatemiehen, joka niittää kuninkaita ja maailman hallitsijoita niinkuin kypsiä ruistähkiä.

— Nousevatko kuolleet ylös? kysyi hän kauhistuen.

— Ei, ystäväni, elävät vaativat mitä heille kuuluu, vastasi Zenon.

Vanha faktori seiso i hänen takanaan, hampaat kallisten pelosta. Parooni toipui ja kurkotti ottaakseen pistoolit, mitkä riippuivat hänen sänkynsä yläpuolella.

— Ei ääntä eikä liikettä, käski Zenon taikka olet kuoleman lapsi!

— Mitä te tahdotte? kysyi parooni vapisten. Oletteko Hajdamakia (rosvoja), tahdotteko rahoja?

Zenon pudisti päätään.

— Minä olen täällä kostaakseni kaikkea vääryyttä. Missä on Olexa?

Tilanomistaja osoitti läheiseen huoneeseen. Zenon

viittasi Mordechaille, joka pian ja äänettömästi läksi kuoneesta. Sitten käski hän Orlowskin nousemaan ylös. Tämä totteli.

— Pukeudu!

Orlowski teki itsensä kiireesti valmiiksi. Zenon valloitti hänen pistoolinsa ja silmäili yhdellä ainoalla silmäyksellä huonetta. Muita aseita ei siellä löytynyt.

Mordechai palasi nyt Olexan Kanssa, joka oli puettu sinisestä silkistä tehtyyn ja karpän nahalla reunustettuun ratsupaitaan ja silmäili arasti kullankarvaisten silmäripsiensä välitse Zenonia. Hänen epäjärjestyksessä olevan pukunsa lävitse näkyivät hänen pehmeät piirteensä, valkeat käsivarret, hohtava kaulansa pienellä syntymämerkillä, mikä kaunisti häntä erittäin somasti, pienet kasvot hienosuonisilla ohimoilla, sievä nenä ja hänen viheriät, merkillisesti kirkkaat merenneidon silmät. Mutta tällä hetkellä ei hän tahtonut miellyttää eikä kiinnittää kenenkään huomiota puoleensa; hän vapisi, punastui ja kalpeni, vetävtvi nurkkaan takaisin ja tietämättänsä mitä hän teki, tarttui hän vaaleisiin hiuksiinsa, mitkä ulotuivat yli polvien ja heitti ne yli olkapäittänsä seljän taakse sekä rupesi palmikoimaan niitä.

— Olexa, saiioi Zenon lempeästi, kuinka tulit sinä tänne? Tuo kurja ei uskaltanut vastata.

Hän katsoi ensin parooniin ja sitten laattiaan. Orłowski pyyhkäsi kädellä otsaansa ja vaikenen samoin.

— Puhu totta! pitkitti Zenon, sinun ei tarvitse peljätä mitään.

— Herra on käyttänyt väkivaltaa, sopersi hän ja käänsi kasvonsa seinään päin.

— Kuinka voit sinä Jumalan edessä vastata siitä? kysäsi Zenon, parooniin kääntyen. Mutta kuule nyt mitä minä sinulta vaadin. Sinä lasket oitis tytön vapaaksi.

Orłowski nyökkäsi päätään.

— Sinä annat hänelle kaksi sataa dukaattia myötäjaisiksi.

Orłowski nyökkäsi uudelleen.

— Kuules, ihminen, sinä teet sen nyt oitis.

Parooni otti rahat kaapistaan ja luki raharullat pöydälle, josta Mordechai otti ne haltuunsa.

— Nyt seuraat meitä, käski Zenon.

— Mihinkä?

Zenon vastasi vipillä pään nyökkäyksellä; parooni meni edellä, toiset seurasivat jäljissä. He kulki-

vat puolipimeätä käytävää pitkin ja sitten alas puistoon, jonka synkkiä, taksuskasvien varjostamia polkuja kuu heikosti valaisi. Avonaisella paikalla he pysähtyivät.

— Onko täällä lapiota? kysyi Zenon.

— Mitä varten? kysäsi Orlowski melkein niinkuin halpautuuneena.

Olexa juoksi pois ja toi kaksi lapiota.

— Kaiva hauta, sanoi Zenon, kyllin syvä että ihminen sinne mahtuu.

Olexa ja Mordechai rupesivat kaivamaan maata, Orkowskin vaipuessa kivipenkille. Zenon vartioi häntä. Kun hauta oli kyllin syvä, käski hän paroonin astumaan sinne.

— Mitä aivotte te tehdä? kysyi hän, jonka ääni oli kerrassaan käynyt siirroksiin; jalat vapisivat hänen allaan.

— Sidommeko sinut?

— Ei, ei!

Zenon heitti hänet maahan ja ojensi Olexalle köyden, jolla hän oli vyöttänyt itsensä. Hän sitoi tuon kurjan käsistä ja jaloista, sitten sysäsivät he hänet alas hautaan ja rupesivat uudelleen peittämään sitä.

— Jumalan nimessä, ähki parooni, tahdotteko haudata minut elävänä?

— Kaulaan saakka vain, vastasi Zenon, sitten lyömme pääsi poikki, niinkuin Human'in talonpojat tekivät puolalaiselle tirannille. Rukoile, on aika ettäs rukoilet.

Orlowski alkoi rukoilla Jumalan äitiä.

— Ei niin lujalla äänellä, varoitti Zenon, palvelijasi saattavat muutoin herätä.

Onneton sopersi muutamia rukouksia. Jo lensi muutamia maakokkareita hänen kasvoilleen, lapiot olivat täyttäneet tehtävänsä.

— Oletko sinä lopettanut? kysyi Zenon-

— Ei, ystäväni, minulla on paljon omallatunnollani enkä ole rukoillut pitkään aikaan, huokaili Orlowski.

Zenon nauroi makeasti.

— Rukoile Olexalta henkeäsi, kenties hän lahjoittaa sen sinulle, sanoi hän pilkallisesti.

— Olexa! alkoi painoni, armahda, ole jalomielinen, näet minut katuvaisena jalkaisi juuressa; — hän rupesi itkemään.

— Tahtoisin ennemmin nähdä hänen päänsä jal-

kaini edessä, sanoi Olexa syvästi huohtaen, mutta Herra Kristus on opettanut meitä anteeksi antamaan.

— Hän lahjoittaa henkesi sinulle. huudahti Zenon; Kärsimäsi kuoleman tuska olkoon rangaistuksesi; ja kuule nyt, jos sinä teet vähintäkkin Olexaa elikkä hänen sulhoansa vastaan tai minua vastaan —

— Tai minua vastaan, keskeytti Mordechai.

— Niin on kuolemasi varma, päätti Zenon. Hän uhkasi paronia vielä kerran kädellään ja katosi Olexan ja Mordechain kanssa pensaikkoon.

Hetken oli Orłowski vaiti; sitten alkoi hän huutaa apua. Hänen palvelijansa tulivat ja pelastivat hänen. He veivät hänen, vilun kouristamana, sänkyyn ja kassakka ratsasti lääkäriä hakemaan.

Lenôtre saapui ja hänen tehtävänsä oli tällä haavaa enemmän rippi-isän kuin lääkärin.

— Merkillinen liike vallitsee maakansassa, sanoi hän viimeksi paroonille; me olemme lähellä kansallista kapinaa. — Jos rakastatte henkeänne, niin pyrkää rauhassa. Te ehkä onnistuisitte saavuttamaan jonkun heistä, mutta kostaja ei ole kaukana.

* *

*

Elonkorjuunaika oli juuri alkanut, kuin Zenon tuli Tschervonsgrodiin. Hän liittyi kreivi Volkonskin elomiehiin. — Kreivi Volkauskkin oli komean, vanhan linnan ja neljäntoista kumpaisellakin puolella Dniestriä olevan kylän omistaja. Mordechai kuljeskeli ympäri seutua ostellen eloja ja nallkoja talonpojilta.

Eräänä aamuna vaelsi eräs neitonen vainion poikki, missä Zenon työskenteli. Neito oli puettu valkoiseen hameeseen ja olkihattuun. Kolmen askeleen päässä Zonon'ista pysähtyi hän ja katseli sirpin liikkeitä. Äkkiä kääntyi Zenon ympäri ja hänen sekä nuoren naisen silmät sattuivat toisiinsa. Molemmat säpsähtivät he niin, että Zenon unohti tervehtiä ja hän astua eteenpäin. Heidän nuoret sydämensä sykkivät samalla kertaa ilosta, ihmettelystä ja kainoudesta. Puhnehtuen kumartui Zenon maahan ja rupesi poimimaan kukkia maasta. Ylhäällä avaruudessa kuului leivosen liverrys. Hitaasti astuskeli tuo ihana neitonen pois päin. Zenon katseli häntä niin kauvan kuin hän vielä saattoi nähdä hänen vaalean ruskeita palmikoitaan ja valkoista leninkiään.

— Se on nuori kreivitär, sanoi eräs vanha talonpoika.

— Kreivin puoliso? kysäsi Zenon pikaisesti, hän säpsähti toistamiseen.

— Ei, hänen tyttärensä, kuului vastaus; se kuului suloiselta soitolta.

Tuo sama neitonen ei voinut irroittaa ajatuksiin tuosta soreavartaloisesta elomiehestä, jolla oli niin rohkeat ja samalla surumieliset kasvot. Häntä neitonen ajatteli mennessään linnaan, häntä lukiesseen, häntä ommellessaan kukkasia ompelukseensa ja ennen kaikkia oli hän hänen ajatuksissaan niin usein kuin hänen silmänsä lankesivat hänen orpansa Pan Joakim Bochenskiin. Neitonen etsi muistostaan samanlaisia kasvoja, joilla hänen mielestään ei ollut vertaistaan, eräs muisto kiusasi häntä, suuri yhtäläisyys — nyt äkkiä muistui hänen mieleensä mikä se oli. Niin, Wapahtajan näköähän nuorukaisen kasvot muistuttivatkin, vaikk’ei Zenon’illa ollut täytätä partaa. Unissa näki hän hänet ristiinnaulittuna ja heräsi keskellä yötä itkuun. Ehkä tuo tapahtui samana hetkenä kuin Zenon istui tuolla ulkona puistossa, kuunnellen suihkukaivon lorinaa ja satakielen laulua katsellessaan ylös neitosen ikkunaan.

Seuraavana päivänä tuli neitonen jälleen. Tällä

kertaa tervehti Zenon häntä ja antoi hänelle seppeleen keltaisista rukiin tähkistä, sinikukista ja uniku-
kista. Hän otti sen vastaan ja asetti sen vaalean rus-
keille hiuksilleen.

— Mikä on nimesi? kysyi hän ylevästi.

— Paschal, ja mikä on neidin nimi?

Hän katseli häntä suurilla, kirkkailla silmillään ih-
metellen häntä.

— Maria Kasimira, sanoi hän.

— Se oli erään Puolan kuningattaren nimi, sanoi
Zenon.

— Tiedätkö sinä sen, sopersi neitonen hämmästy-
neenä ja mistä olet sinä?

— Ostrowjez’ista.

— Onko siellä aatelismiehiä talonpoikien seassa?

— Ei ole, sikäli kuin minä tiedän.

— Mutta löytyy aatelisia talonpoikia, huomautti
hän hyvin päättävästi ja minä olen varma että sinä
olet sellainen.

Samana aamuna sanoi kreivitär Dolkonska leik-
kiessään koiriensa kanssa sukulaisilleen:

— Kuinka hullunkurisesti sinä käyttäydyt voit-
taaksesi Kasimiran, sinun täytyy paremmin suositella

häntä.

Pan Joakim siveli viiksiään.

— Se ei ole niin helppoa. Minä melkein pelkään Maria Kasimiraa. Vaikka vaan kuudentoista vanha, on hän arvaamattoman kylmä ja puhuu vähän. Kuinka voin alkaa puhetta känen kanssaan. Eilen esim. ylistin minä hänen pukuaan ja hän antoi minulle erään Humboldt'in kirjan lukeakseni. Tultuaan vaimokseni antaa hän varmaankin koko kirjastonsa lukeakseni.

Pan Joakim otti lakkinsa, meni alas kartanolle, vihelteli eräälle kartanolle olevalla miehelle, niinkuin koiralle ja läksi hänen kanssaan astumaan Patrownan majalle.

— Tahdotko käydä Azarian luona? kysyi hänen pieni, heikko seuralaisensa, inhoittavasti nauraen.

— pilkkaa, vanha Popiel, sanoi Pan Joakim, joka olen kuusi jalkaa pitkä ja omistaen kreikkalaisen naaman ja hehkuvat silmät, oli se mies, joka sekä osasi antaa käskyjä että myöskin pontta niille. Sitten pitkiti hän vielä:

— Ajattele nyt kerrankin kuka sinä olet! Ensiksi plebeji, toiseksi reput saanut ylioppilas ja vihdoin

tyhjäntoimittaja, olento, jota kaikki ylenkatsovat ja jolle minä vain osoitan hyväntahtoisuutta.

— Minä ajattelin vain. . .

— Sinulla ei ole mitään ajattelemista, mitä minua koskee. Minulla on toisia tuumia päässäni, kuin tuo tyttölämsä, pitkitti Joakim, minä tahdon maksaa velkani.

Popiel katseli, kummastuneena, häntä pienillä punasilla ja paisuneilla silmillä.

— Sinä olet ehkä kuullut puhuttavan, että eräs Unkarin kuningas, joka pakeni vihollisiaan Puolaan, kerran on asunut tässä linnassa. On taru kulkemassa, että hän täällä lähihtössä on kaivattanut maahan suuria kalleuksia. Vanha Patrowna tuntee aarteen paikan ja minä tahdon hänen avullaan kaivaa sen ylös maasta.

— Loruja, jupisi Popiel, järjestäen vaaleita hiuksiin kammalla, missä oli vain kaksi piikkiä.

— Vaiti! Akka on eräässä paikassa löytänyt omituisen kultasoljen, minkä hän on myyyt eräälle kuljeksi-valle juutalaiselle. Sitäpaitsi on hän useammin kuin yhden kerran nähnyt aarteen kiiltävän yön aikana.

Ja puoliyön aikana menivät todella Pan Joakim ja

Popiel lapioineen linnasta. Metsään johtavalla polulla odottivat he akkaa.

— Missä on paikka? kysyi Joakim.

— Tuskin sata askelta tästä, erään pensaan juures-
sa, vastasi Patrowna.

He kulkivat vaijeten eteenpäin; äkkiä pysähtyi Joakim ja teki ristinmerkin.

— Katso, — tuolla, kuiskasi hän Popiel'ille. Todel-
la hyppelikin omituinen valo edestakaisin metsän ra-
jalla. Tuuli kuljetti raskaita mustia pilviä suhisvien
puitten latvojen yli ja pöllö äänteli valittavasti.

— Tässä on paikka, sanoi Patrowna, piirtäessään
pitkällä sauvallaan jonkunmoisen noitapiirin.

— Noh, millaisessa suhteessa olet paholaiseen, ak-
ka, sanoi Pan Joakim, minä toivon että olet hyvä ystä-
vä hänelle. Puhuppas sentähden joku hyvä sana puo-
lestamme!

Patrowna sytytti keskelle piiriä vähäisen valkean,
heitti kolmenlaisia yrttejä siihen, kaasi kolme kertaa
eräästä astiasta jonkinmoista juoksevaa ainetta sii-
hen ja lausui hirvittäviä loihtusanoja kielellä, jota ei-
vät hänen seuralaisensa käsittäneet. Vihdoin huusi
hän äänellä, mikä kuului tulevan maan sisästä:

— Nyt on aika tullut, ruvetkaa kaivamaan.

Joakim ja Popiel sysäsivät lapionsa yhdellä haavaa maahan.

Neljännes tunti kului, jo helmeili hiki kaivajien ot-sissa, Popiel pysähtyi.

— En jaksa enään, olen liian heikko.

Joakim potkasi häntä.

— Ole vaiti ja tee työtä!

He kaivoivat yhtä myötään. Viimein loppuivat Joa-kiminkin voimat.

— Tässä temmeltää paholainen, huokasi hän, mi-nä olen niinkuin halvattu.

Metsän rinteessä näkyi eräs korkea olento kuun säteitten valaisemana.

— Kuka siellä? kysyi Popiel vavisten.

Se oli Zenon, joka oli istunut ja uneksinut vanho-jen tammien alla.

— Mitä te täällä teette? kysyi hän hymyillen.

— Älä kysy, auta meitä! huusi Joakim hänelle.

— Jos tahdotte minua auttamaan, niin täytyy tei-dän pyytää minua, vastasi Zenon tyyneesti.

Vanhus alkoi hyväillä häntä.

— Auta meitä, Pachal, löytämään aarre. Sinäkin

saat osan siitä.

Zenon tarttui toiseen lapioon

— Minä en tarvitse rahojanne, sanoi hän, mutta minä autan teitä.

Nyt sinkoilivat maakokkareet kaikille puolille ja kohta seiso i Zenun kaulaa myöten kuopassa. Toiset auttoivat vuorottain, he kaivoivat kunnes idässä rupesi valkenemaan sa linnut laulamaan.

— Riittää jo, sanoi Joakim, akka on tehnyt pilkkaa meistä. Hän tahtoi antaa Zenon'ille kaksikymmentä kreuzer'ia, mutta tämä meni nauraen matkaansa.

— Mutta sanoppas nyt, huuhahti Popiel, millä sinä velkasi maksat, ukkonen?

Vastauksen sijasta, antoi Pan Joakim hänelle aimo korvapuustin — — — — —

Taaskin tuli Maria Kasimira katselemaan eloväkeä. Oli puolenpäivän aika, aurinko paistoi kuumana ja ympäristöllä ei ollut varjoa. Zenon meni nopeasti vainiolta metsään ja toi sieltä muutamia pieuiä lehtipuita, joista hän muodosti mukavan lehtimajan nuorelle kreivittärelle. Tämä kiitti häntä punastuen ja istahti majassa olkilyhteelle.

— Etkö sinä pidä työtäsi liian rasittavana? kysyi

kreivitär hetken kuluttua.

— Ei, neiti, minä voin hyvin siitä, vastasi Zenon.

— Olet siis onnellinen?

Zenon katsahti häneen.

— Niin olen, vastasi hän.

Neitonen iski kainosti silmänsä maahan.

— Ja te ette kai ole onnellinen? pitkitti hän.

— Onnestani huolehdditaan liiaksikin, sopersi hän, äitini on valinnut miehenkin minulle.

Zenon kavahti.

— Mutta ettehän te tule ottamaan miestä, jota ette rakasta?

Maria Kasimira katsahti suurilla harmailla silmillään häneen.

— Ei, en suinkaan! sanoi hän. Sitten nousi hän yös, otti sirpin ja alkoi Zenon'in kanssa leikata ruista.

— Näes, minäkin voin tehdä työtä, sanoi hän hymyillen hänelle.

Vaieten ja ihailien katseli Zenon hänen soreata vartaloansa, mikä esiintyi erittäin viehättävänä hänen tuossa hyöriessään rukiin leikkuussa. Äkkiä tuli hänen opettajattarensa hyvin kiihkoutuneena ja harmistuneena paikalle ja vei tuon viehättävän pakolai-

sen mukanaan pois.

Tämän erän perästä ei tullut Maria Kasimira enään elomiesten luo. Zenon näki hänet vain silmiään ummistaessaan, ihanina kuutamo-öinä, jolloin hän istui metsänrinteessä ja uneksi. Sellaisessa asemassa tapasi kerran vanha Mordechai hänet, joka pudisteli päätään ja istui hänen viereensä, puhumatta sanakaan. Ilma suhisi hiljaa puiden latvoissa, lintu pyrähti lentoon, punapeura nosteli päätään ja nukahhti jälleen. Kiiltomadot loistivat kosteassa ruohikossa.

— Kuinka on laitanne? kysyi Mordechai viimein.

— Oletteko nähnyt nuoren kreivittären, kysäsi Zenon, ikäänkuin heräten, hän on kauniimpi kuin enkeli.

Mordechai'n silmät lensivät selälleen.

— Tiedätkö mitä Talmud'issa sanotaan? kysäsi hän. Älä ihaile kannen ulkonaista loistoa, vaan tarkasta sisustaa ja katso onko siellä vettä taikka viiniä.

Zenon nyökkäsi myöntyen.

— Ystäväiseni, minä olen saanut katsella hänen sieluunsa, huudahti hän, se ei ole naisen vaan se on tähti, joka on pudonnut ihmisruumiiseen!

Mordechai tarttui päähänsä.

— Minä olen murheissani, sanoi hän, kovin murheissani.

Silloin kosketti häntä joku hartioihin ja käheä ääni kuului:

— Älä pelkää, minä valmistan noitajuoman Paschal'ille ja nuori kreivitär on rakastava häntä.

Patrowna seiso i hänen takanaan, kuun säteitten valaisemana. Zenon hymyili.

— Kiitän sinua, sanoi hän, minä tunnen paremman keinon.

Kun Maria Kasimira seuraavana sunnuntaina jälkeen kirkonmenojen oli kirkosta lähtemäisillään, otti Zenon vihkivettä käteensä ja tarjosi sitä hänelle. Hän kasti sormensa siihen ja kosketti hiljaa Zenon'in kättä.

— Toivon että tuolla heittiöllä on puhtaat kädet, sanoi Pan Joakim halveksivasti.

— Puhtaammat toki kuin omatuntosi, vastasi Zenon.

— Ihminen! huudahti Joakim.

— Ei sanakaan enään, käski kreivinna Volkonska. Sinä tiedät mitä on tulossa, meidän on turvautuminen talonpoikiin ja voittaminen ne puolellamme.

Joakim kiristeli liampaitaan.

— Että kerran mahdollisesti on tuleva kapina, aivon minä, — häneltä jäi naisille sanomatta, mitä hän aikoi.

Kun ehtoon lyhyt pimeys vaintui yön kirkkaaksi kuuvaloksi ja kaikki linnassa nukkuivat, läksi Maria Kasimira kamarineiyeesä seuraamana linnasta ulos. Puoli tuntia myöhemmin kolkutti hän lujasti Patrownan ovelle ja astui, ovi avattua, matalaan pimeään majaan.

— Riennä, minä tahdon että sinä paljastat tulevaisuuden minulle, alkoi hän — onko totta että sinä osaat lukea kortista?

Akka nyökkäsi päätään. Maria Kasimira istahdi penkille uunin viereen. Patrowna levitti melkein mustat korttinsa laattialle, nojautui niiden yli ja pudisteli päätään.

— Armollinen neiti, sanoi hän, te olette kahden miehen välillä; toiselle tulette antamaan kätenne, toista tulette te rakastamaan. Sanonko mitä vielä näen?

Maria Kasimira nyökkäsi.

— Onni suosii rakastamaanne miestä ja hänen kanssaan tulette pakenemaan.

Maria Kasimira säpsähti:

— Jos näet kaikkia, niin on sinun tietäminen josko tämä mies on jalosukuinen, onko hän rikas vai köyhä.

Vanhus hymyili salaisesti.

— Ei hän ole mitä hän näkyy olevan, höpisi akka, eikä hän vielä omista, mitä hänelle kerran tulee kuulumaan.

Maria Kasimira pani kätensä sydämelleen.

— En tiedä, olen jo jonkun aikaa kovin levoton, kuiskaili hän.

— Minä tunnen kyllä tuon, vastasi Patrowna, nousi ylös ja toi jotakin mustaa nestettä. Ainoastaan seitsemän tippaa, armollinen kreivinna, ja te tulette voimaan vin.

— Anna tänne siis. — Rohkea tyttö joi, ajattelematta sen enempää mitä akka mahdollisesti tarjosi hänelle, pani muutamia kultarahoja penkille ja katosi yhtäpian kuin hän oli tullutkin. Seuraavana aamuna kysyi kreivitär Volkonska tyttäreltään.

— Mitä sinä pidät Joakim'istä?

— Älä vaivaa itseäsi, rakas äiti, vastasi Maria Kasimira tyyneesti, minä en koskaan tule hänen vaimokseen!

* *

*

Pan Joakim kantoi kohtalonsa arvokkaisuudella, jopa iloisuudellakin, sillä hän juopotteli Popiel'in seurassa ja keksi aina jotakin hauskaa pilaa.

Puolalaiseen pilantekoon kuuluu, kuten sananlasku sanoo, lääkäri, pappi ja haudankaivaja.

Pan Joakim ei tahtonut erota tuosta vanhasta tavasta. Hän huomasi kartanolla erään köyhän juutalaispojan, joka kutsui itseään Jankele Polster'iksi ja joka usein autti kuskia hevosten hoidossa. Kun kuski, eräs jättiläismoinen mies, oli pahalla päällä, purki hän harminsa tuota vähäistä juutalaispoikaa vastaan ja silloin piiloutui Jankela Polster johonkin loukkoon. Jankele kantoi vaaleansinistä kauhtanaa, joka oli liian pitkä hänelle ja jossa sitäpaitsi oli kovin pitkät hihat; päässään oli hänellä äärettömän korkea, vanha kulunut mäyrännahkainen lakki. Molemmiin puolin hänen kalpeita, parrattomia kasvojaan liehui pitkät kiharaiset hiukset, valuen alas rinnalle.

Maria Kasimira, huusi Pan Joakim, tule mukaan, me menemme metsästämään. Nuori kreivinna toivoi näkevänsä tuon Kristuksen näköisen elomiehen

ja oli oitis valmis. Joakim otti kaksipiippuisen pyssynsä ja muutamia patruunia, vihelsi Popiel'ille, huusi Jankelelle että hän seuraisi mukana ja kaikki menivät he yhdessä lehtokujaa myöten, mikä johti linnasta Tschervonogrodin kylään. Äkkiä pysähtyi Joakim ja käski Jankele-paran kiipeämään puuhun. Kaikkien heikkojen ihmisten tavalla näyttäytyi Jankelekin mielellään voimakkaaksi ja notkeaksi, hän sylki käsiinsä ja kiipesi puuhun. Nyt käski Pan Joakim hänet huutamaan „kuku“. Se oli helppoa Jankele Polster'ista; hän huusi täyttäkurrkia „kuku“, „kuku“ samalla kuin Pan Joakim tähtäsi häneen.

— Jumalan tähden, mitä aivot sinä tehdä? huusi Popiel; samalla sysäsi Maria Kasimira kivääriä niin että laukaus lensi ilmaan. Joakim epäröi vähän, katse-li nuhtelevaisesti Maria Kasimiraan, veti Popielia tukasta ja rupesi kurittamaan häntä. Onnettomuudeksi sattui Mordechai sinne ja alkoi nuhdella Joakimia.

— Mitä näen minä armollinen herra, valitti hän, tahdotteko ampua juutalaista niinkuin olisi hän vain varpunen? Joakim tarttui hänen partaansa ja heitti hänen maahan.

— Herra, sallikaa minun kertoa teille kertomus,

mikä kerrotaan Haggadassa, pyysi Mordechai.

— Kerro vaan, jupisi Pan Joakim ja latasi uudestaan pyssynsä.

— Kun Noa rupesi istuttamaan viinapuita, seisoj Saatana hänen vieressään katsellen.

— Mitä sinä istutat siellä? kysyi hän häneltä hetken kuluttua.

— Viinapuita, sanoi Noa.

— Ja mitävarten? tutkisteli Saatana vielä.

— Että ne antaisivat minulle makeita hedelmiä ja tuota ihmeellistä juomaa, mikä tempaa meidät maasta pois, vastasi Noa.

— Anna minulle osa noista, mitä teet sinä koko vuorella viinapuita?

Noa mietti ja lupasi Saatanalle niistä puolet. Silloin meni saatana pois, tappoi lampaan, leijonan, sian ja apinan ja kasteli niiden verellä viinapuita.

— Onko kertomus nyt lopussa? huusi Joakim, joka uudelleen oli latannut pyssynsä.

— Kohta, herra, pitkitti Mordechai, niin on saatanalla osansa kussakin viinamäessä ja siitpä tuleekin että ensi ryypyn juotuaan on ihminen kuin lammas, toisen otettuaan on hän väkevä kuin leijona, kolman-

nen kallistettuaan kieriää hän jo loassa ja neljännen juotuaan harjoittaa hän kaikenmoisia apinan tempuja.

Joakim nauroi.

— Roisto! tahdotko sinä sanoa, että minä olen juonut liijemmäksi, sanoi hän, rangaistukseksi on sinun kiipeäminen toiseen puuhun ja huutaminen kuku.

— Oletko sinä mieletön, Joakim? huusi Maria Kasimira.

— Nouse puuhun, Mordechai, taikka ammun sinut paikalla! kirkui juopunut. Mordechai kiipesi hitaasti, hyvin hitaasti puuhun.

— Pikemmin, pikemmin! käski Joakim. Vihdoin istui hän tuolla ylhäällä.

— No huuda nyt kuku, kuuletko?!

Maria Kasimira katseli ympärilleen hyvin hätään-tyneenä ja alkoi apua huutamaan. Molemmat juutalaiset huusivat nyt kilpaa kuku. Pan Joakim tähtäsi Jankeleen, mutta samassa juoksi Zenon ojan ylitse tielle ja tempasi pyssyn Joakim'in kädestä.

— Lasten ja juopuneitten käsiin ei pidä antaa pysyä, sanoi hän arvokkaasti, ampui molemmat lau-

kaukset ilmaan ja antoi pyssyn Maria Kasimiralle.

— Minäkö — juopunut, huusi Pan Joakim, niinkö sinä puhut minulle?

— Niin.

— Koira!

Pan Joakim tempasi pyssyn Maria Kasimiran kädestä ja tahtoi pyssyn perällä lyödä Zenon'ia päähän. Tämä väisti iskun vasemmalla kädellään ja kaasi Joakim'in maahan.

— Lyötkö aatelismiestä, ähki tämä, sinä pakanan penikka raavaan roisto, kurja onneton! Hän pyrki nousemaan ylös.

— Tämä Azarian vuoksi! huusi Zenon ja viskasi näuet jälleen maahan. Tämän kerran jäi hän siihen makaamaan.

— Noin vaan, kieriä lo'assa, pitkitti Zenon, siinä on sinun paikkasi, sieltä te raukat olettekin kotoisin.

Maria Kasimira katseli Zenon'ia kummastuksella ja pelolla.

— Onko hän kuollut? kysyi nuori kreivitär hiljaa.

— Eipä siitä niin vahinkoa olisikaan, tuumaili Zenon, tulkaa kreivitär, minä vien teidät kotiin.

Hetken kuluttua tuli Pan Joakim, ontuen ja no-

jaten Popiel'in käsivarteen; hänen vaatteensa olivat rikki revityt ja täynnä likapilkkuja, otsana ammoitti avonainen haava. Lähetettiin hakemaan Lenôtre. Joakim vaatii että murhaaja, jonka hän kutsui Zenon'isi, olisi rangaistava.

— Minä tahdon nähdä häntä ruoskittavan! vaati hän vimmassaan.

Kreivi Wolkonski, vähäinen laiha mies, nahkamaisilla linnun kasvoilla, sileästi harjatuilla hiuksilla ja puettu viimeisen ranskalaisen tamsen mukaisesti, ei peljännyt mitään niin paljon kuin rettelöä.

— Minä pyydän tulla säästetyksi koko seikasta, sanoi hän. Maria Kasimira kertoi juurta jaksain koko tapauksen ja lisäsi itse:

— Joakim on syyllinen, hän sai mitä hän ansaitsikin, täällä ei ole kukaan rangaistuksen alainen.

— Mutta minä tahdon nähdä hänet rangaistavan, vaateili Joakim.

— Vaiti! sanoi Maria Kasimira ja katsoi vihastuneena häneen.

— Olenhan minä vaiti, jupisi Joakim.

Leuôtre puolusti myöskin Zenon'ia.

— Mutta häntä on kuitenkin nuhdeltava, lausui

vanha kreivitär.

Hän kutsutti Zanon'ia. Tämä tuli, kumarsi ja astui reippaasti keskelle huonetta. Kreivi katseli häntä silmärilliensä läpi.

— Hänhän on prinssi eikä mikään talonpoika! sanoi hän ranskan kielellä.

Vanha kreivitär käski Zenon'ia pyytämään veljenpojaltaan anteeksi.

— Miksi pyytäisin anteeksi häneltä, vastasi nuorukaiueu, syystäkö että hän on päihdyttänyt itsensä taikka että hän talitoi ampuu juutalaiset kuoliaaksi taikka ehkä senvuoksi, että hän, samalla kertaa kuin hän pyrki omistamaan nuoren kreivittären käden, raiskasi Azaria-raukan.

— Tuo tyttö, sinä olet — änkytti kreivitär; hän viittasi Maria Kasimiralle, että hän poistuisi.

— Ei mitään rettelöä! rukoili kreivi.

— Minä olen, niin, niin, jättäkää minut nyt vihdoin rauhaan, huokaili Joakim. Niin oli kuulutus lopussa.

Seuraavana päivänä matkusti Pan Joakin Lombergiin.

* *

*

Kreivi Dolkouskin talouden hoitaja, eräs noita saksalaisia virkamiespoikia, jotka tahtovat olla vielä enemmän puolalaisia kuin puolalaiset itse, pahassa huudossa oleva talonpoikien kiusaaja, jota oikein usean kerran oli tuominnut, pakoitti talonpoikia työskentelemään kartanon pelloilla aamusta varhain myöhään ehtoosen, sallimatta heille hetkeäkään aikaa omilla pelloillaan. Niinkauvan kuin sää oli kunnista pysyivät talonpojat levollisina, mutta kun nousi paha ilma ja raesateet hävittivät peltoja Dniester'in toisella puolen, niin rupesivat he pelkäämään omia laihojaan. Zenon selitti heille heidän velvollisuuksiinsa ja oikeuksiaan sekä esiintyi vihdoin talouden hoitajan eteen. Mukanaan oli hänellä Wolkonskin neljännestä kylän tuomari. Mutta taloudenhoitaja peitti korvansa ja huusi vain:

— Tehköt yöllä työtä.

Zenon ei kuitenkaan peljännyt.

— Kaikki kylät, sanoi hän tuuneesti, ovat tehneet veivollisuutensa eikä yksikään talonpoika tule enään tekemään työtä.

Taloudenhoitaja raivostui.

— Heidät pakoitetaan, huusi hän.

— Pitäkää vaari ettei teitä itseänne pakoiteta, varoitti Zenon poistuessaan yhdessä tuomarin kanssa.

Todella lakkasivatkin talonpojat työstään. Seuraavana päivänä tuli taloudenhoitaja, palvelijain ja kassakain seuraamana, Tchervonogrodin kylään ja ajoi talonpojat, jotka työskentelivät tiluksillaan, kartanon puolelle. Mutta silloin aljettiin kaikissa kylissä soittamaan kelloja ja kohta läksi tuhannen talonpoikaa, vikahteilla ja varstoilla varustettua, linnaan, mihin taloudenhoitaja väkineen oli paennut. Portti oli suljettu, mutta Zevon tunkeutui vähäisen joukon kanssa puiston läpi linnaan. Mordechai seisoj valittaen ja vavisten hänen rinnallaan.

Taloudenhoitaja peräytyi ensin peljästyneenä, mutta rohkeasti sitten itsensä ja huusi sisääntunkeville:

— Takaisin kapinoitsijat taikka ammun teidät!

Zenon oli sillävälin avannut portin ja talonpojat syöksivät siltäkin puolen sisään.

— Ampukaa! komensi taloudenhoitaja, vaan kun hänen palvelijansa eivät liikahtanetkaan, tarttui hän itse pyssyyn ja ojensi sen Zenon'ia vastaan.

Mordechai oli paennut erään pilarin taakse, mutta nyt tapahtui jotakin uskomatonta. Sydäntä vihlo-

valla huudolla syöksi hän esiin ja peitti nuorukaisen ruumiillaan. Talouden hoitaja pudotti kiväärin kädestään. Samalla esiintyi kreivi ja Maria Kasimirakin.

— Mikä täällä on? kysäsi nuori kreivitär.

— Kapina, vastasi talouden hoitaja.

— Herra kreivi, alkoi Zenon, talonpoikanne kärsivät paljon vääryyttä!

Wolkonski kääntyi pois.

— Minä en tahdo kuulla asiasta puhuttavankaan.

— Teidän täytyy kuulla meitä, sanoi Zenon painolla ja arvokkaisuudella, mikä pakoitti Wolkonski-paran pysähtymään.

— Minä tahdon kuulla talonpoikia, huudahti Maria Kasimira ja sitten kerron minä asian sinulle.

Isä-Volkonski heilautti kiivaasti vasenta kättään.

— Ei, ei, sinulla on valta, tee mitäs tahdot, minä en tahdo kiivastua.

Hän meni nopeasti pois. Zenon esitti nuorelle, kauniille hallitsijattarellen talonpoikien valituksen ja ehdotti kumpaisellekin puolelle edullisen sovinnon, johon Maria Kasimira heti suostui. Senjälkeen menivät talonpojat tiehensä, asettivat Zenon'in hevosen selkään ja veivät hänen riemusaatossa Tschervo-

nogrodiin.

Kun Mordechai Parchen myöhään ehtoolla yhdessä Zenon'in kanssa läksi kapakasta ja he olivat kotimatkalla, pysähtyi jälkimäinen äkkiä, antoi juutalaiselle kättä ja sanoi, hymyillen kyynelissä:

— Minä kiitän sinua, Mordechai, sinä olet pelastanut henkeni, mutta sanos minulle, mistä sait sinä rohkeutta tehdä niinkuin sinä teit?

Silloin ojensi tuo vanha faktori itsensä ja näkyi kasvavan ja hän seisoj tuossa valkeine hiuksineen ja partoineen, ikäänkuin vanha patriarkka.

— Mistäkö minä sain rohkeutta? Minä kerron teille tapauksen.

— Talmudistako?

— Ei Talmudista. Se tapahtui täsmälleen 500 vuotta takaperin. Me kirjoitamme nyt 1845, silloin kirjoitettiin 1346. Silloin oli Frankfurt am Main'issa esiisäni Samuel rikkaana, kunniallisena ja rauhallisena kauppi meta. Eräänä päivänä syntyi hirveä metelli, juutalaiset olivat, nähkääs, lävistäneet hostion (riippileivän) ja se oli vuotanut verta. Tänään nauretaan sellaiselle, mutta silloin ruvettiin vainoomaan, murhaamaan ja ryöstämään juutalaisia. Monet hukku-

vat, toiset pelastuivat. Esi-isäni pakeni omiensa kanssa niinkuin vainottu eläin läpi koko Saksan yhä vain auringon nousua kohti, kaikkialla, mihinkä hän tuli, pilkattuna, häväistynä, rääkättynä ja karkoitettuna. Eräänä päivänä huomasi hän olevansa vieraassa maassa, minkä kieltä ei hän ymmärtänyt ja näki äkkiä ratsastajan tulevan vastaansa, kalliisti puettuna ja monen palvelijan seuraamana. Jo luuli hän kuolon enkelin lähestyvän, mutta silloin pysähytti tuo vieras aatelismies hevoisensa ja puhutteli häntä. Hän näki esi-isäni olevan juutalaisen ja sanoi hänelle:

Täällä saat sinä rauhassa asua, täällä ei sinua kukaan ryöstä eikä ahdistaa; ja niin otti hän, tuo hyvä herra, esi-isäni ja kaikki hänen kanssaan olevat juutalaiset mukaansa metsälinnaansa ja ravittuaan sekä annettuaan heidän levätä, saatti hän itse, tuo hyvä herra, ja hänen palvelijansa ja kasakkansa heitä lähimpään kaupunkiin ja he olivat vain kurjia juutalaisia, mutta hän korkia herra ja se herra, Jumala palkitkoon häntä, oli Pan Mirolawski, päämies Koloncassa ja teidän esi-isänne.

Zenon tahtoi puhua, mutta kyyneleet tukahduttivat hänen äänensä ja kun hän sulki vanhan Mordec-

hain syliinsä, rupesi tämäkin itkemään.

* *

*

Kun elonkorjuu oli lopussa, sammaleet kootut ja tuuli puhalteli pellonsängessä, lähestyi Zenon eräänä ehtoonä Maria Kasimiraa juurikuin hän aikoi puutarhasta palata linnaan.

— Työ on lopussa, sanoi hän, on aika minun palata kotiin, mutta ensiksi, neitiseni, täytyy minun jättää teidät hyvästi; suokaa anteeksi, vaan sydämeni kehoittaa siihen.

— Tahdotko sinä mennä pois, kysäsi Maria Kasimira näennäisesti tyynenä, jää meille, työtä ei sinulta tule puuttumaan.

— Jos käskette, niin jään minä tänne, sanoi Zenon.

— Minulla ei ole mitään käskettävää, minä en ole, valitettavasti, hallitsijattaresi, vastasi hän hymyillen, mutta minä toivoisin että sinä jäisit tänne.

— No sitten jään minä, sopersi Zenon, rakkaus tukehdutti hänen äänensä, hän kumartui suudellakseen hänen hameensa lievettä, mutta hän ojensi hänelle nopeasti kätensä ja huudahti:

— Ei hamettani, vaan kättäni suudelkaa.

Zenon painoi palavat huulensa tuota pientä kättä vastaan, mikä oli valkea kuin marmori ja kylmä kuin jää ja sitten riensi Maria Kasimira nopeasti portaita ylöspäin.

Hehkuvien poskien juoksi hän sänkykamariinsa ja polvistui rippituoliinsa. Hän häpesi ja oli ylpeä tästä rakkaudesta, hän rukoili, taisteli ja puhui itsekseen:

— Ei hän ole se, miltä hän näyttää.

Hän näyttää olevan talonpoika, sanoi hän vihdoin, mutta kuitenkin on hänellä jaloin luonne, parhain ja miehuullisin sydän maailmassa ja eikö hän todella olekkin aatelismies? Vieläpä enemmän kuin aatelismies, sillä Joakim, joka on kavaljeeri, ei ansaitse olla edes palvelijanani.

Zenon kirjoitti isälleen. Hänen sydämensä vaati häntä ilmoittamaan isälleen kaikki, hän tunnusti rakastavansa ihaninta luotua olentoa maailmassa ja että hän ainoasti hänen kanssaan palajaisi kotiinsa. Kun ei hän saanut vastausta kirjeesensä, tuli hän levottomaksi.

— Varmaankin on isäni sairas, sanoi hän vanhalle faktorille, matkusta sinne niinpian kuin voit ja hanki minulle tietoja.

Hän työskenteli nyt riiehessä tai sahasi puita linnan pihassa. Maria Kasimira, joka aina ennen oli karttanut työväen rakennuksia, tuli nyt usein sinne kuulemaan tuota iloista laulua, jonka säveleet niin hellästi sivelivät hänen mieltään. Ja kun ensimmäinen lumi putosi maahan ja jääkuura peitti ikkunat taiteellisilla uutimillaan, seisoi hän usein pitkät ajat ja puhalteli ikkunaan kunnes hänen lämmin henkäyksensä oli sulattanut jääkukat ja hän voi nähdä Zenoni'n, joka seisoi tuolla ulkona lumessa tervein, punertavin poskin ja hakkasi puita. Ehtoolla kun Zenon istui muun väen kanssa leivintuvassa ja kertoi heille yhtä ja toista hyödyllistä, tuli Maria Kasimira usein sinne, istahdi penkille uunin ääreen ja kuunteli häntä ihmetellen hänen ymmärrystään ja puhettaan. Kerran kertoi Zenon kasakkapäällikkö Pawluk'ista, jonka turkkilaiset olivat vangiksi ottaneet ja joka sittemmin myytiin orjaksi sulttaanin naiselaan, missä hän voitti nuoren sulttaanittaren sydämen ja sitten huonossa purressa pakeni hänen kanssaan siintävän meren yli kotimaahansa.

Maria Kasimira hymyili.

— Onko kertomus mielestänne naurettava? kysyi

Zenon.

— Myöhemmin sanon minä sinulle miksi minä nauroin, vastasi tuo ihana tyttö tyynesti.

Kun hänen aikansa oli lähteä, käski hän Zenon'in ottamaan lyhdyn ja valaisemaan hänelle. Tähtien tuikkiessa menivät he pihan yli suurille portaille. Täällä pysähtyi tuo nuori kreivitär.

— Tiedätkö miksi minä nauroin, sanoi hän, minä ajattelin: olisimpa minäkin sulttaanitar. Tahtoisitko sinä mielelläsi olla minun orjanani?

Zenon polvistui.

— Olenhan minä jo sellainen, huudahti hän ja minä rukoilen teitä runoilian sanoilla:

Älä koskaan irroita kahleitasi! Se vaikein olisi rangaistuksista. Sillä sinä olet Jumala ja maailma ja vapaus mielelleni. Aseta kaunis avojalkasi orjan kaulalle, hallitsijatar, hallitsijatar!

— Mutta sulttaanittar'ella ei toki ollut niin ruma kenkä jalassaan kuin minulla, nauroi Maria Kasimira.

— Pankaa kuitenkin jalkanne niskalleni, rukoili Zenon.

— Ei, ei, vastasi hän ylevästi.

— Vakuutan teille, että se tekee minut hyvin onnelliseksi, huudahti hän ja heittäytyi kasvoilleen maahan hänen eteensä.

Hän punastui, hengähti ja pani vihdoin pienen jalkansa hänen niskalleen.

— Oletko sinä todella nyt ouelliuen? kysyi hän.

— Kuinka ihanaa on sillä tavalla nähdä vahvan, rohkean ja jalon miehen makaavan edessään. Pysy hiljaa siten, sinä annat minulle rohkeutta sanomaan että — hän pysähtyi hämmentyneenä.

— Mitä, suloinen hallitsiattareni?

— Että rakastan sinua.

Maria Kasimira veti reippaasti jalkansa pois ja Zenon'in kohottautuessaan polvilleen hänen eteensä, kiersi Maria Kasimira käsivartensa hänen kaulansa ympäri.

— Se ei liene mahdollista, sopersi Zenon.

— Sydämeni on avoinna sinulle niinkuin Jumalalle, sanoi Maria Kasimira. Heidän huulensa kohtasivat toinen toisensa ja neitonen pakeni.

Samana yönä herätti Mordechai äkkiä Zenonin. Hänen isänsä oli saapunut ja odotti puistossa. Zenon polvistui hänen eteensä ja Pan Mirolawski suuteli

häntä ja itki ja nauroi ilosta sekä kysyi sitten:

— Kuka on sinun valittusi? Mordechai ei tietänyt asiasta mitään, onko hän taloupoikaistyttö? Kunhan hän vain rakastaa sinua ja on hyvä.

— Hän on hyvä, isäni, vastasi Zenon, vaikka hän on rikas neiti ja kreivi Dolkonskin tytär ja hän rakastaa minua, vaikka hän luulee minut vain talonpojaksi.

— Jalo tyttö, huudahti Pan Mirolawski, huomenna tahdon minä sinun nimessäsi —

— Ei, ei, keskeytti Zenon, minulla on toinen aiko-
mus, minkä täyttämisesä sinä autat minua — eikö
niin? Sinun täytyy olla hyvä ja käydä linnassa ja sa-
malla jättää huomaamatta hänelle kirje minulta ja
seuraavana yönä on hän salaisesti pakeneva minun,
muka talonpojan, kanssa. Silloin tiedän että hän to-
della rakastaa minua itseni tähden, ymmärrätkö?

— Miksi en sitä ymmärtäisi, hymähti Pan Miro-
lawski.

Seuraavana päivänä tuli hän linnaan, missä hän
sydämellisesti otettiin vastaan ja kutsuttiin päivälli-
sille.

Nähtyään Maria Kasimiran täytyivät hänen sil-

mänsä kyyneleistä, hän meni hänen luokseen ja suuteli häntä otsalle. Kreivi Dolkonski piti sitä hellätuntoisuutena ja kreivitär hymyili tuolle maalaiselle yksinkertaisuudelle. Mutta Maria Kasimira, harvinaisen liikutuksen valtaamana, polvistui vanhan herran edessä ja sanoi:

— Antakaa minulle siunauksenne, minä tarvitsen sitä niin hyvin.

Pan Mirolawski pani kätensä hänen päänsä päälle ja suuteli häntä vielä kerran otsalle. Kun Maria Kasimira jälkiruoan jälkeen vetäytyi huoneesensa, löysi hän katsabaikkansa taskussa kirjeen. Hän sytytti kynttilän ja luki vapisevalla sydämmellä:

„Hallitsijatar! Jos te rakastatte minua, niin päätäkää minun kanssani jo tänä yönä. Kaikki on valmistettu, antakaa vain orjallenne armollinen merkki.“

Rohkea tyttö meni päättävästi kartanolle, missä Zenon seisoi ja pinosi hakkaamansa puut. Katsomatta häneen meni Maria Kasimira ohitse ja kuiskasi:

— Minä olen valmis.

Kun tyttö uudelleen meni ohitse, kysyi hän hiljaa:

— Minä tuntina?

Zenon vastasi kääntymättään ympäri:

— Kello kymmenen, penkermällä.

Kun kello löi kymmentä, seiso i puistoveräjällä tavallinen talonpoikais-reki, missä Pan Mirolawski, lammasnahkalakki vedettynä päähän, istui kuskina. Maria Kasimira astui esiin, puettuna turkkiin ja vanhan Patrownan saattamana, Zenon, joka faktorin kanssa odotteli veräjällä, laskeutui Maria Kasimiran eteen alas, suuteli hänen jalkojaan ja nosti hänet sitten rekeen. Mordechai istahti kuskilaudalle vanhan herran viereen.

— Lempijuomani on kuitenkin auttanut, kuiskasi Patrowna Zenon'in korvaan.

Ruoska läiskähti, kulkuset helisivät ja onnellinen ihmispari riensi yli valkoisten suruvoittoisten lumikenttäin.

Ei puhunut kukaan sanaakaan koko matkalla, vain Maria Kasimira puristi toisinaan Zenon'in kättä, mikä lepäsi hänen vieressään oljilla, joiden päällä he istuivat.

Pimeys peitti vielä seudun vaippaansa, kun he pysähtyivät keskelle metsää vähäisen linnamaisen rakennuksen eteen, portin päälle hirven sarvi oli asetettu.

— Missä me olemme? kysyi Maria Kasimira.

— Me olemme Ostrowjetz'in metsälinnassa vastasi Zenon.

Neitonen katseli ihmettelevin silmin ympärilleen; kaksi kasakkapukuun puettua palvelijaa astui sytytetyin tulisoihduin pimeydestä esiin, nosti Maria Kasimiran reestä ja kantoi hänet käsivarsillaan vähäiseen eläimen päillä ja sarvilla koristettuna saliin, jota kahdessa hopeaisessa kynttiläjalassa palavat kynttilät valaisivat ja uunissa sytytetty roihu lämmitti.

Zenon'in riisuttua turkit neitosen yltä ja tämän pistettyä jalkansa ruskeaan karhuntaljaan ja istahduttua muhkeaan turkkilaiseen sohvaan, polvistui Zenon hänen eteensä sanoen:

— Minä en ole se, jona te pidätte minua, neitise-
ni, minä olen Zenon Mirolawski, Ostrowjetzin herran poika.

Hämmästyneenä peräytyi hän ensin, mutta hymyili kohta pelolleen kuiskasi, kiertäen kätensä Zenon'in kaulan ympäri:

— Kuka ikänä oletkaan, niin rakastan minä sinua; minä olen Paschal'in yksinkertaisen talonpojan kanssa, lähtenyt maailmaan ja minä tahdon seurata sinua,

Zonon'ini, kautta koko elämän, mihinkä tahaan viet minua, ilossa ja surussa.

Vanha Pan Mirolawski tuli sisään ja siunasi heitä, jonka jälkeen hän kohta läksi takaisin Tschernogrediin.

— Ei sovi, sanoi hän, kauvemman jättää isänsydäntä tuskan valtaan. Minä riennän sentähden ilmoittamaan kreiville tapahtumat ja samalla tahdon olla poikani puolustajana.

Nuoret jäivät kahden kesken. Onnelliset kun he olivat, eivät he kyllästyneet toistensa katselemiseen ja uskoivat toisilleen sydämensä salaisuuksia. Zenon kertoi mistä syystä hän oli ruvennut työmieheksi ja Maria Kasimira kuunteli liikutettuna ja ihmetellen häntä, hänen seikkailujaan ja aikeitaan tulevaisuudessa.

— Minä häpeän rikkaana olemista, sanoi Zenon muun muassa. Minä pelkään elämistä yllellisyydessä ja loisteliaisuudessa kun veljeni kärsivät puutetta. Kärsivien puutteiden keventäminen armeliaisuustoilla on väärä. Hyvät työt, joita me voimme tehdä, tulevat vain harvojen osaksi ja ne unhoitetaan yhtä pian kuin nimemmekin. Kieltäymiset, joita it-

seltämme vaadimme, koskevat meihin ankarammin, kuin niihin, jotka puutteessa syntyneinä, luonnostaan ovat karkeampia. Minulla ei ole aikomus Maria Kasimira, asettaa hennot jäsenesi, tottuneet kun ovat hienoimpiin turkiksiin, kylmän ja vilun alaisiksi, mutta kaniininahkaiset turkit ovat yhtä lämpöiset kuin soopeli- eli karpännahkaisetkin. Ylellisyydestä on meidän luopuminen, käsitä oikein minua; me emme tahdo nauttia ylellisyydestä, jota me vain toisten orjuudella ja kurjuudella voimme ostaa itsellemme. Pyhällä innostuksella tahdomme pyrkiä tämän arvoituksen ratkaisuun ja päästyämme kerran siihen, tahdomme myöskin käyttää ylellisyyttämme toteuttaaksemme käytännössä minkä olemme huomanneet oikeaksi.

— Niin, rakkaani, sitä tahdomme tehdä, huudahti Maria Kasimira innostuneena. Hän kiinnitti silmänsä Zenon'in huuliin niinkuin Johannes Wapahtajan.

— Minä olen vielä liian nuori tehääkseni jonkinmoista päätöstä, mutta minä luulen, että asian tähänastinen käsitys on ollut väärä. Minusta näyttää ettei ole niin paljon kysymystä omaisuuden väärästä ja'osta kuin pikemmin työstä saadusta palkkiosta. Työs-

mies valittaa syystä, että suurin voitto hänen työstään lankeaa toiselle, joka ei tee työtä, eikä tarvitse tenää työtä, koskapa, parhaimmassa tapauksessa, hänen esi-isänsä ovat tehneet työtä hänen edestään, taikka oikeastaan petoksella ja ryöviöllä hankkineet itselleen omaisuutta. Omaisuutta on kuitenkin, minun mielipiteeni mukaan, hankittava vain omalla työllä ja senvuoksi on ennen kaikkia jokaiselle valmistettava tilaisuutta ansioon, mikä vastaa suoritettua työtä.

— Ja kuinka tulet sinä, rakas Zenon, näihin hyviin, rakastaviin ajatuksiin, kysyi Maria Kasimira, mikä on vaikuttanut ainuun niin jalosti ja johtanut sinut nautinnosta ja nuorellisesta elämän ilosta niin vakaviin, ihmisrakkaisiin pyrintöihin?

— Rakkaus, vastasi Zenon, minä olen vanhempaini ainoa lapsi ja molemmat rakastavat minua enemmän kuin ansaitsekseni, vaan kumpainenkin omalla tavallaan. Isässäni ilmeni hellyys hyvydessä, äidissäni ankaruudessa, mutta molemmat olivat yhtä siinä, että he tuskallisen huolellisesti valvoivat ylitsemiä, joka olin täynnä voimaa ja terveyttä kuin nuori tyttö ja sulki minut ulos maailmasta ja sen vahingollisesta vaikutuksesta. Minä kasvoinkin kah-

leisiin kätkeyty karhu. Isäni ei antanut minulle koskaan kovaa sanaa. Jos tein jonkun pojille tavallisen kepposen, salasi lian sen aina äidiltäni.

Muistan kuinka hän kerran kätki minut arkkuun ja kun äitini haki minua oli hän auttavinaan nääntä ja huusi:

Zenon, missäs olet? Ja minä, luullessani hänen tarkoittavan totta, vastasin:

Täällä, isä! Ja jouduin suoraan vihastuneen äitini käsiin, joka sillä kertaa kovin häpäisi isääni. Erään toisen kerran ei pitänyt minun rangaistukseksi saada torttua. Isäni ei sanonut mitään, mutta pisti huomamatta suuren torttupalasen taskuuni. Samassa silmänräpäyksessä kuin hänen piti antaa se minulle, tuli äitini sisään.

Miksi olet niin hämmästyksissäsi? kysyi hän.

Minäkö hämmästynyt? vastasi isäni yrittäessään hymyillä, miksi minä olisin hämmästynyt!

Äitini tarkasteli minua. Sinä olet antanut Zenon'ille torttua, huudahti hän.

Hyvä isäni punastui, tarttui hänen käsiinsä ja suuteli niitä.

Sitä en tee, änkytti hän, kun sinä kerran kiellät.

Äitini hymyili ivallisesti.

Eipä se olisi ensikerta. Anna minun tarkastaa taskujasi.

Miksi niin? Sinähän kiivastut joutavasta asiasta.

Isäni puolustihe itseään kovin, mutta äitini kauris valkoinen käsi oli jo hänen taskussaan, mistä hän löysi tortun ja isäni seiso i tuossa, hänen edessään, niinkuin rikoksente kija. Oi, kuinka monta vastahakoisuutta onkaan hänellä ollut minun tähteni, mutta, sentähden olenkin kovin kiintynyt häneen ja jos hän joskus, mikä kuitenkin harvoin tapahtui, käski minun tekemään jotakin, tottelin minä häntä sokeasti. Minä olen huomannut että lapset, joita kotona kohdellaan pahasti ja vieraina, tulevat viisaimmiksi ja käytännöllisemmiksi, mutta samalla myöskin itsekäiksi, jota vastaan niillä, jotka kotona ovat kasvaneet rakkaudessa, on hyvä ja avonainen sydän. Ihaanteellinen puoli ihmismielessä kehittyy rakkauden avulla; se, jota rakkaasti kohdellaan tulee itekin hyväksi ja rakastavaiseksi toisia kohtaan.

Maria Kasimira syleili rakastettuaan ja katseli häntä ilolla ja ihmetellen.

— Onhan tosi, sanoi hän hiljaa, että suuret ajatuk-

set tulevat sydäimestä.

* *

*

Seitsemän vuotta oli kulunut, mitkä Zenon nuoren, kauniin vaimonsa kanssa, etäällä suuresta maailmasta, sen loistosta ja myrskyistä, oli viettänyt Karpattien jylhässä, juhlallisessa yksinäisyydessä olevassa vanhassa Tymbarkin linassa, jonka hänen isänsä oli lahjoittanut hänelle. Maria Kasimira oli sill'aikaa lahjoittanut hänelle kaksi poikaa. Hän kasvatti niitä itse ja koetti kehittää heidän mieltään ja sydäntään hyvyteen, itse hän hoiti taloutta, kaikkialla huomattiin hänen työteliästä kättään ja kuitenkin oli hänellä sitäpaitsi aikaa harjoittaa vakavia lukujakin.

Zenon työskenteli yhä vain suuren kysymyksen ratkaisemisessa, hänen työhuoneensa oli täynnä kaikenkielisiä kirjoja, hän etsi yhtä hartaasti neuvoa vanhoilta kiinalaisilta, indialaisilta, heprealaisilta, kreikkalaisilta, roomalaisilta ja arapialaisilta kuin nykyajan ranskalaisilta, euglantilaisilta ja saksalaisiltakin.

He viettivät hyvin yksinkertaista elämää. Harvoin ottivat he vieraita vastaan. Kukaan ei käynyt heillä

niin usein kuin vanha Mirolawski, joka rajattomasti rakasti lasten lapsiaan ja niinkuin ennenkin ihaili poikaansa.

Kansanliikkeet 1846 ja 1848 sekä Unkarin sota 1849 näkyi tuon nuoren, onnellisen parikunnan taivaalla vain kaukaisena ukonilmana.

Eräänä Joulukuun ehtoonä 1852 oli Tymberkin linnan suuressa salissa kokoontunut tavattoman suuri seura hauskan roihun ympäri. Turkkilaisessa sohvassa istui Maria Kasimira. Hän oli käynyt sopusuhmaisemmaksi ja hänen vartalonsa kasvanut kauniimmaksi. Hänessä oli jotakin hallitsijan tapaista. Hänen jaloissaan leikkivät hänen molemmat lapsensa levitetillä karhuntaljalla ja hänen vieressään istui vanha Mirolawski. Lenôtre seisoi kamiinin ääressä kädet seljän takana. Popiel sinisine silmälasilleen ja ylpeästi hymyillen istui kaksin reisin lavitsalla.

Hän oli suosijansa, kreivi Dolkonskin kustannuksella, tehnyt laveita matkustuksia, harjoittanut lukuja Wienissä, Heidelbergissa ja Parisissa, taistellut helmikuun päivinä Parisin barrikaadeilla ja Unkarissa puolalaisen legioonan riveissä, oleskellut Englannissa, missä hän ahkerasti seurusteli venäläisten pako-

laisten kanssa sekä sittemmin palannut kotiin täydellisenä nihilistinä. Hänen vieressään istui nojatuolissa eräs saksalainen insinööri Felbe. Zenon, joka puhuesaan oli kernaasti liikkeessä, astui edes takaisin salissa. Keskusteltiin suuresta kapinasta, mikä äskettäin oli päättynyt valtiokeikkauksella Paris’issa.

— Ensikerran esiintyväiset liikkeet, sanoi Lenôtre, tulevat olemaan sosiaalista luonnetta ja juuri sen vuoksi sitä laajemmat ja turmiollisemmat. Omaisuus-kysymys sysää nyt jo kaikki muut kysymykset syrjään ja syystäkin, sillä valtiollinen vapaus on pelkkää ivaa, niin kauvan kuin sen ohessa aineellinen orjuus on vallalla. Taistelu aatelista ja suurta maanomistusta vastaan on lopussa. Nyt alkaa taistelu pääomaa vastaan.

— Minä luulen että tämä taistelu on yhtä vanha kuin ihmiskunta itsekin, sanoi Maria Kasimira. Tänäniä niinkuin 6000 vuotta sitten näemme rikkaita ja köyhiä, tiranneja ja orjia, ylellisyyttä ja puutetta ja kysyä sopii josko ihmisellisen kurjuuden ollessa niin muuttumaton, voi puhuakkaan ihmiskunnan edistymistä.

Felbe nousi paikaltaan.

— Suokaa anteeksi, rouva kreivinna, mutta minusta näyttää että jota sivistyneimmiksi ihmiset ovat tulleet ja sen ohessa saavuttaneet sitä loisteliaamman elämän, he myös samalla ovat tehneet elämän toisilleen riitaiseksi. Mutta jota lähempänä me olemme luonnon tilaa, sitä pienemmät ovat tarpeemme, sitä vähemmän löytyy todellista kurjuutta ja sitä helpommin saa toinen ihminen apua toiselta.

Lenôtre kiivastui.

— Olkaa ylistämättä luonnontilaa, minkä kulta-aika ainoastaan oli siinä, että kaikki olivat yhtä raakoja ja yhtä köyhiä. Ihmiskunta on edistynyt, ei tosin yhtä nopeasti aina, mutta me olemme kuitenkin astuneet aiotien raakuudesta, mielivaltaisuudesta, orjuudesta, epäsiiveydestä, sivistykseen, oikeuteen, vapauteen ja hyveisiin.

— Miksi kiivastutte, ivaili Popiel, mitä merkitsee se että ihmiskunta edistyy tai takaantuu? Mitä olemme me maailmaitten miljoonakunnassa? Kerran on koko ihmiskunnan katoaminen eikä siitä ole löytyvä enemmän jälkiä kuin poljetusta muurahaispesästä.

— Meidän on siis jättäminen kaikki Jumalalle, lausui Zenon hymyillen.

— Eipä suinkaan, pitkitti Popiel, me saatamme kyllä työskennellä tämän kysymyksen ratkaisemisessa, sillä mitämä meillä olisi muutakaan tehtävää? Minä järjestäisin kaikki venäläisten maalaiskuntien mukaan. Slaavilainen kansanhenki vastaan aivan ranskalaisten kommunistein ihannetta. Tiedättekö, että Proudhon on minun ystäväni? Noh hyvä! Ainoa pelastus on valtion johtama omaisuuden yhteys. Omaisuus on hävitettävä ja luonnollisesti myöskin perintöoikeus, avioliitto ja perhe. Rahakin on poistettava.

— Mutta suokaa anteeksi, sanoi saksalainen, omaisuuden hävittäminen on ihmisluonnon halun ehkäiseminen työhön ja eteenpäin pyrkimiseen; kommunismi on mahdollinen vain alhaisella sivistysasteella, missä luonnollinen yhdenvertaisuus on olemassa. Niin oli Israelissa ja niin on vielä Wenäjällä.

— Wenäläisen rodun taipumukset, väitti Popiel, ovat suuremmassa arvossa kuin koko teidän eurooppalainen sivistyksenne. Ylimalkain on meillä jo liian paljon sivistystä, historiaa ja taidetta. Kaikki se on hävitettävä, että uusi, nuoruuden terveyttä uhkuva maailma voisi syntyä.

— Minä en voi suostua vuosituhansien sivistystyön hävittämiseen, lausui ranskalainen, minä ole sosialisti. Ihanteeni on tasa-arvoisuus yhteisen sivistyksen ja talousmenon perusteella, omaisuuden jako veron ja työn mukaan.

— Minun täytyy tunnustaa, sanoi Zenon, että minusta tuntuu sosialismi jalolta erehdykseltä, kommunismi sitävastoin raa'alta valheelta. Ensimmäinen antaa ihmiskunnalle ikäänkuin sabbatti elikki vapausvuoden, vaan senjälkeen johtaa se yhä nopeammin kasvavaan erinlaisuuteen. Se ei ratkaise omaisuuskysymystä, vaan sanoo: ala jälleen alustaa. Kommunismi pyrkii yhdellä iskulla kytkemään ihmiset vasikahlaisiin. Niinkauvan kuin ihmisten taipumukset ovat erinlaiset olisi omaisuuden yhteisyys huutavaa vääryyttä. Jos kaikki, tekemättä työtä samalla tavalla, kuitenkin saisivat nauttia samoja etuja, nin merkitsi se vain, että väkevä saisi työskennellä heikon hyväksi, toimelias toimetoman, ahkera laiskan ja niin johtaisi se yleiseen vastenmielisyyteen työhön ja vihdoin köyhyYTEEN, niinkuin laita on meidän talonpoikain. Toiminna yhtälaisuutta, jota kommunismi harastaa, voidaan saavuttaa ainoastaan alentamalla ih-

miset viljelyksen. Kun sosialismi vaatii smaa sivistystä ja samoja nautintoja kaikille, niin määrää sitävastoin kommunismi samaa raakuutta kaikkien elinehdoksi.

— Suuren germaanilaisen rodun luonne vastustaa kaikkia näitä järjestelmiä, sanoi Felbe, se harrastaa suurinta itsenäisyyttä yksityisille —

— Aivan oikein, väitti Zenon, mutta germaanilainen rotu ei ole likimäärinkään yhtälukuisa kuin slaavilainen eikä siis maailman muodostamisessa tule vaikuttamaan yhtä ratkaisevalla tavalla. Silminnähtävä on että sadan vuoden kuluessa Saksanmaan jouto on yhä enemmän joutunut valtion käsiin, joka vähemmin on muodustunut saksalaisista kuin slaavilaisista aineksista. Missä on Preussin ylivalta? Sen väestön suuremmassa työkyvyssäkö? Ei. Suurin luku ajattelijoita ja neroja kuuluvat toisiin heimoihin. Kansansivistyksessäkö? Ei, sillä valtioita on, jotka tässä suhteessa ovat Preussia etevämmät. Urhoollisuudessa? Ei, sillä kaikki saksalaiset ovat urhoollisia sotilaita. Tämä etevyys on kurissa, yksityisten alistumisessa yleisen tahdon alle, ja ne avut eivät ole saksalaisista alkuperää, vaan slaavilaista, sillä kaikissa puhtaas-

ti saksalaisissa suvuissa tavataan aivan suora vastakohta. Germanisuus on itsekkyyttä, eriarvoisuutta, ylimysvaltaisuutta, slaavilaisuus on sama kuin yksimielisyys, tasa-arvoisuus ja kansanvaltaisuus. Ja sen vuoksi odotankin kaikkien ihmiskunnassa nykyjään liikkuvien suurten kysymysten ratkaisua ainoastaan slaavilaiselta kansanheimolta. Niinpä odotan siltä koko maailman uudestaan syntymistä.

— Ja mitenkä tulisi omaisuuskysymys ratkaistuksi slaavilaisen heimon avulla? kysyi Lenôtre.

— Älköön uskottako, että minä tanclon olla mikään profeetta, vastasi Zenon, minä en tässä ilmoita mitään evankeliumia, vaan tutkimuksieui ja havainnoitteni tuloksia, mitkä saattavat olla oikeat, mutta myöskin väärät.

— Luonto tuntee ainoastaan yhden päämaalin: suvun siittämisen ja säilyttämisen; tätä tarkoittaa itsensä säilyttämisvietti ja vanhempain rakkaus. Luonnon tilassa ilmenevät nämä taistelussa samanlaisia viettejä vastaan toisissa. Itsensä ja omiensa säilyttämisen harrastuksesta syntyi omaisuus ja perintö, jälkeentulevaisten omaisuuden ja olemisen vakaannuttaminen. Mutta aikaa myöten kehittyi ihminen, eten-

kin hänen aivonsa ja siinä myös korkeampi käsitys näistä vieteistä, joiden oikeata luonnetta ihminen yhä enemmän oppi käsittämään. Rakkaudesta omaan itseensä ja lapsiinsa syntyi ihmisrakkaus, huoli suvun säilyttämisestä laajenee ahtaasta perhepiiristä ja pyrkii käsittämään koko maailman. Omaisuus ja perintöoikeus tuntuvat yksityisen tekemältä vääryydetä yleistä vastaan. Sitä pyritään parantamaan. Mutta omaisuuskysymystä voidaan ratkaista ainoastaan yhteydessä työkysymyksen kanssa, ja se näkyy minusta sisälliseen olentoonsa nähden olevan palkkakysymys. Kuinka minä ajattelen sen ratkaisua? Siten että omaisuus on yhteinen, vaan palkka persoonallinen, koskapa sen täytyy mukaantua jokaisen toiminnan mukaan.

— Siten onkin, keskeytti Popiel, useimmat yhdyskunnat Wenäjällä järjestetyt, erittäinkin kaikki kalastajat Urali-virralla ja Peipus-järvellä. Mutta palkkojen erilaisuus johtaa luonnollisesti omaisuuden erinlaisuuteen.

— Mutta ei sittenkään mihinkään vääryyteen, väitti Zenon, kun vaan jokaisen omaisuus on oman työn hedelmä. Vääräksi tulisi tämä erinlaisuus ai-

noastaan siinä tapauksessa että personallinen, työn kautta hankittu omaisuus, kulkisi perintönä, mutta sen tulisi, omistajan kuoltua, langeta yhteiskunnalle, joka siten saattaisi suorittaa suuria, yleisesti hyödyllisiä töitä. Perintöoikeus ei ole koskaan korkeammas-
sa tarkoituksessa täyttänyt tehtäväänsä, syystä että se aina on koettanut yhteiskunnan kustannuksella vakaannuttaa muutamien lasten tulevaisuutta. Mutta heistä saattaa valtio verrattoman paremmin huolehtia kasvattamalla heidät työhön ja niinkauvan hoitaa heitä kunnes heidän kasvatuksensa on päättynyt.

— Te uskotte siis että perhekin, tuo suuri ihminen kymmenkertaisella itsekkäisyydellään, pelastuksetta kulkee häviötään kohti, lausui Popiel.

— Minä pidän sen mahdottomana, sanoi Maria Kasimira pikaisesti, melkein pä kiivaasti. Niinkuin omaisuuden täydellinen poistaminen, niinpä perheenkin hävittäminen riistäisi mahtavan kehityksen työhön. Miehen ja vaimon tulee ainoastaan rakkauden siteellä olla yhdistetyt, mutta tekemällä hänet yhteiseksi omaisuudeksi on alentaa hauet enemmän kuin määräämällä hänet elämänikänsä olemaan miehen orjattarena. Vaimon tulee olla vapaan, ei miehan-

sä omaisuutena, hänen pitää kaikissa suhteissa olla tasa-arvoinen miehensä kanssa.

— Mutta jos nyt rouva mamma luennoitsee anatomiaa elikkä komentaa rykmenttiä, lausui Felbe, kuka sitten on kasvattava lapset?

— Valtio, vastasi Zenon. Nyt jo kasvatetaan lapsia lastenseimissä ja lastentarhoissa. Kasvatuksen, johonka minä panen suurimman arvon, tulee määrättyyn ikään olla yhteisen kaikille ja kahdenkymmenen vuoden ijässä on se oleva päätetty.

— Mutta, Banoi saksalainen, kuinka voi valtio suorittaa kaiken tämän tehtävän?

— Alku on tehty, vastasi Zenon hymyillen. Mitä on valtion oikeus tarkoituksiinsa veroittaa yksityistä muuta kuin tunnustus, että hän hallitsee omaisuuttaan ainoastaan yhteiskunnan suostumuksella ja että yhteiskunnalla on oikeus tehdä vaatimuksia tähän omaisuuteen yhteisen hyvän vuoksi. Saman periaatteen tapaamme pakkoluovutusosoikeudessa ja perintöverossa. Tässä on kommunismiin vain askel, sillä kun valtio ottaa pienimmänkin osan perinnöstä omakseen ja siis henkilön kuoltua voi yhteiseksi hyväksi vaatia osan hänen omaisuudestaan, niin on port-

ti avattu koko omaisuuden vaatimiseen. Niinpä on kaikissa sivistysmaissa tunnustettu totuus, että kaikki yksityinen omaisuus on pidettävä kuuluvana yhteiskunnalle, joka vain on jättänyt sen käytettäväksi ja hyödyttäväksi, mutta ajottain määrää kuinka paljon siitä on tuleva yksityiselle ja kuinka paljon yhteiseksi hyväksi.

Katolinen kirkko tunnustaa että suurimman hädän vallitessa on omaisuus yhteinen ja sallii sellaisessa tapauksessa anastaa vierastakin omaisuutta. Valtion tarvitsee vain mennä askeleen pitemmälle. Niinkuin tapantui Itävallassa 1848 maanomistuksen kanssa, niin tapahtuu ennemmin taikka myöhemmin, että valtio on lunastava tehtaot työmiesten hyväksi. Kun kerran on tultu käsittämään ettei kansat enään sodi keskenään sotajoukoilla, vaan työllään ja että yleinen työnvelvollisuus on valtiolle tärkeämpi kuin yleinen asevelvollisuus, niin on valtio ottava asiakseen työn järjestämisen, sekä harjoittava ja pal-kitseva työmiehet, niinkuin se nyt harjoittaa ja kas-vattaa sotilaat; valtio on rakentava tehtaaita, suuria yhteisiä työhuoneita ja kauppapaikkoja, niinkuin se nyt rakentaa kasarmia ja muona-aittoja.

— Minä olen tosin vapaamielinen, sanoi Felbe, mutta sellaiset aatteet peloittavat minua.

— Se ei ihmetytä minua, sanoi Lenôtre, vapaamielisyys on jo kulunut, se on vanhoillinen vastoin uusia aatteita. Se ei sisällä mitään oleellista ja on senvuoksi jäänyt hedelmättömäksi.

— Kukin yhteiskunnan kehitys kulkee hitaasti eteenpäin, sanoi Zenon, syystä että jokaista edistystä seuraa taantuminen. Mitä oli maanvapautus Itävallassa muuta kuin uusi omaisuuden jako? Vähäinen on hyöty järjestelmän asettamisesta, mutta välttämätöntä on aina viitata sitä maalia kohti, johonka ihmiskunnan on pyrkiminen; sillä se mikä on välttämätöntä tulee kyllä ilman asettamatta minkäänlaisia järjestelmiä. Historia näyttää meille, että aina esiintyy uusia yhteiskuntakerroksia ja vaatimuksia, ensiksi personallinen vapaus, sitten valtiolliset oikeudet, korkeammat palkat y. m. s. Me pidämme näitä aatteita pilventakaisina, mutta ken olisi sata vuotta sitten voinut sanoa, että höyry astuisi hevoisen sijaan, että musteen ja kynän asemasta käytettäisi sähköä ja käsin ompelemisen sijaan ommeltaisi jalalla.

Lenôtre nauroi ääneensä. Maria Kasimira nousi

ylös ja kiersi käsivartensa miehensä kaulan ympäri.

* *

*

Kun minä 1862 kävin Dnister'in paradiisissa ja opin tuntemaan Zenon Mirolawskin, oli hän, tarmonsa takaa, toteuttanut unelmansa ja minun täytyy tunnustaa, että nuo aatteet, elävään muotoon puettuina, tekivät minussa valtavan vaikutuksen.

Maria Kasimiralla, ollen vielä ruhtinaallisen ihana, oli kyllin avara sydän täydellisesti käsittääkseen miestänsä ja sitä viehätystä, mikä vaaditaan poistua-
seen suuren maailman iloista yksinomaisesti työskennelläkseen vissiä määrättyä päämaalia varten. He olivat muutamia vuosia sitä ennen perineet mainiot Wolkonskilaiset tilukset, mutta elivät kuitenkin yksinkertaisesti ja hiljaisesti Tymbarkissa, minkä Zenon oli saanut isältään. Ainoasti Tschorvonogrodin linnan olivat he pitäneet koko jättiläisperinnöstä, mutta kaiken muun omaisuuden oli Zenon, aatteitensa mukaisesti, muodostanut vähäiseksi työväen valtioksi, johonka hän oli ottanut tuhansia köyhiä ja onnettomia kaikista säädyistä ja kansoista. Lainopillisesti terävä säädelmä turvasi häntä kaikista rettelöistä hal-

lituksen kanssa. Niinkauvan kuin hän ja hänen puolisonsa elävät, ovat he säilyttäneet itselleen jonkunmoisen ylivallan, vaan heidän kuoltuaan on korkein johto tuleva sitävarten valitun johtokunnan huoleksi.

Kun me hevosella ajoimme tuon avaran, ihanan seudun läpi, oli koko väki työssä vainioilla, molemmissa Zenon'in rakentamissa tehtaissa sekä yhteisissä työpajoissa. Kaikkialla nähtiin terveitä, iloisia ihmisiä ja kuultiin laulua. Zenon'in vanhin poika oli juur'ikään mennyt yliopistoon, jossa hän tutki lakitiedettä ja valtioviisautta, nuoremman huomasi minä vainiolla elomiesten parissa. Linnan ja Dniesterin välille oli syntynyt vähäinen kaupunki ja minä panin huomiooni ettei missään näkynyt kapakkaa.

Juuri kuin palasimme linnaan huomasimme kaksi nuorta, vahvaa talonpoikaispukuun puettua naista taluttavan ryysypuvussa olevaa pientä, kurjaa ihmistä. Se oli kommunisti Popiel. Maria Kasimira, joka oli kansalta saanut oikeuden harjoittamisen tehtäväkseen, sanoi ankarasti hänelle:

— Mikä nyt taas on? Oletteko taaskin rikkonut lakia?

Hän vaikeni. Silloin huusi kauniinpi naisista:

— Työtä ei hän tee, vaan jaarittelee ja häiritsee sekä tyttöjä että vaimoja.

— Riittää jo, sanoi Maria Kasimira, saattakaa hänet rajan yli. Hän on ulossysätty yhteiskunnastamme ja jos hän uskaltaisi tulla takaisin, niin on hän pakotettava, niinkuin orja, tekemään työtä. Ainoastaan toimelias, työntekevä ihminen ansaitsee olla jäsenenä ihmisellisessä yhteiskunnassa.